

TRADICIJSKA KULTURA U OKRUGU KOD TROGIRA S POSEBNIM OSVRTOM NA DIDAKTIČNOST

Miše, Jelena

Master's thesis / Diplomski rad

2021

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Split, Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Split / Sveučilište u Splitu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:172:402694>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-11-24**

Repository / Repozitorij:

[Repository of Faculty of humanities and social sciences](#)

UNIVERSITY OF SPLIT

SVEUČILIŠTE U SPLITU
FILOZOFSKI FAKULTET

DIPLOMSKI RAD

TRADICIJSKA KULTURA U OKRUGU KOD TROGIRA S
POSEBNIM OSVRTOM NA DIDAKTIČNOST

JELENA MIŠE

SPLIT, 2021.

Odsjek za Hrvatski jezik i književnost

Hrvatski jezik i književnost

Hrvatska tradicijska kultura u europskom kontekstu

TRADICIJSKA KULTURA U OKRUGU KOD TROGIRA S POSEBNIM OSVRTOM NA
DIDAKTIČNOST

Studentica:

Jelena Miše

Mentor:

prof. dr. sc. Marko Dragić

Split, 2021. godine

SADRŽAJ

1. Uvod	5
2. Usmene prozne vrste	6
3. Bajke.....	6
4. Predaje	8
5. Pričanja iz života	8
5.1. Tužna priča za današnje doba.....	9
5.2. Bolje da umre selo nego običaji!.....	10
5.3. Mila i Antonio	11
6. Demonske predaje	12
7. Usmene lirske pjesme	13
7.1. Usmene lirske ljubavne pjesme.....	14
7.2. Vjerska usmena lirika.....	20
7.2.1. Sveta Mare ovce pase.....	21
7.2.2. Tri Marije redun gredu.....	21
7.2.3. Anđeo čuvar	23
8. Basmе	23
8.1. Križ gre po nebu.....	24
8.2. Biži, biži irudice	24
9. Poslovice.....	25
9.1. Niki mudri sviti... ..	28
10. Običaji kroz godinu.....	29
10.1. Advent	30
10.1.1. Sveta Barbara	31
10.1.2. Sveti Nikola – biskup.....	31
10.1.3. Bezgrješno začće Blažene Djevice Marije.....	32
10.1.4. Sveta Lucija	32
10.2. Badnjak.....	33
10.3. Božić.....	34
10.4. Sveti Stjepan Prvomučenic.....	35
10.5. Nevina dječica	36

10.6.	Silvestrovo	36
10.7.	Nova godina.....	37
10.8.	Sveta Tri kralja	37
10.9.	Sveti Vlaho (Blaž)	39
10.10.	Poklade	39
10.11.	Čista srijeda	41
10.12.	Veliki tjedan	42
10.12.1.	Cvjetnica.....	42
10.12.2.	Veliki četvrtak	43
10.12.3.	Veliki petak	44
10.12.4.	Velika subota.....	45
10.13.	Uskrs.....	46
10.14.	Spasovo.....	47
10.15.	Duhovi	47
10.16.	Tijelovo.....	48
10.17.	Gospa Karmelska.....	48
10.18.	Sveti Antun Padovanski.....	49
10.19.	Sveti Ivan Krstitelj.....	50
10.20.	Velika Gospa	50
10.21.	Sveti Tudor	51
10.22.	Svi sveti i Dušni dan.....	51
11.	Okruški trudi	52
12.	Rječnik	55
13.	Zaključak.....	67
	Izvori.....	69
	Popis kazivača.....	69
	Literatura.....	71
	Sažetak	75
	Abstract.....	76

1. Uvod

Književnost je jedna od glavnih predstavnica kulture nekog naroda. Kada spomenemo književnost, većina nas prvo pomisli na pisanu verziju, smisleno sastavljenu formu u pisanom obliku. No, književnost je termin koji se odnosi ne samo na pisanu, već i na usmenu materiju. Usmena književnost je najstariji oblik književnosti, temelj većine pisanih djela. U literaturi nailazimo na različite nazive za usmeno književno stvaralaštvo, narodna ili pučka poezija, narodna književnost, narodno stvaralaštvo, folklor, folklorna književnost, književni folklor, usmena tradicija, tradicijska književnost, tradicijska verbalna umjetnost, verbalni folklor i dr.¹ Za razliku od pisane književnosti, usmena se prenosi riječju s koljena na koljeno, odnosno iz generacije u generaciju konstantnim ponavljanjem i recitiranjem. Usmena književnost je umjetnost govora. Paul Sebillot, folklorist i pisac koji je prvi upotrijebio termin usmena književnost, smatrao ju je užim područjem pojma folklor, koje obuhvaća pripovijetke, predaje, narodne pjesme, poslovice, zagonetke, nabrajalice, sve što se ubraja u kulturu za razonodu za sve one koji se zbog neznanja ili nedostatka vremena ne mogu služiti knjigama.²

Još od davnina pjevalo se i pripovijedalo o različitim osobama, pojavama i događajima. Najčešće se pjevalo o lokalnim junacima i događajima koji su ostavili značajan utjecaj na to područje. Ovo istraživanje je provedeno na području općine Okrug u blizini grada Trogira. Okrug, ili kako ga mještani zovu Okruk, je malo mjesto na otoku Čiovu. Otok se nalazi južno od grada Trogira. Okrug je jedan od šest mjesta na otoku, no jedino mjesto koje se proširilo na južni dio otoka, dok su svi ostali okrenuti prema kopnu. Općina Okrug se sastoji od dva manja naselja, Okruga Gornjega i Okrug Donjeg. Okrug se u spisima pod ovim imenom, o kojemu postoje brojne nepotvrđene predaje i teorije, spominje još od petnaestog stoljeća. Danas se Okrug znatno proširo te broji nešto više od 3000 stanovnika prema posljednjim zapisima. No, ne toliko davno Okrug je činilo svega nekoliko izvornih okruških prezimena, a koncentracija stanovništva bila je u samom centru mjesta. Narodne predaje čine kulturu jednog mjesta, pa tako i Okrug ima svoje specifične običaje i predaje.

¹ Bošković-Stulli, Maja, Usmena književnost nekad i danas, Prosveta, 1983., str. 16.

² Isto, str. 43.

Diplomski rad sastoji se od nekoliko cjelina. U uvodnom djelu definirana je usmena književnost. Nakon uvoda slijedi podjela usmeno književnih vrsta uz brojne primjere. U drugom dijelu rada upozant ćemo se s običajima, obredima i ophodima karakterističnim za Okrug. Kazivači od kojih saznajemo tradicijsku kulturu u Okrugu su Nikola Miše, Zorka Miše, Manuela Bareta Buličić, Zorka Marić, Vinko Agnić, Ivanka Agnić i Marija Bareta. Svi kazivači, osim Zorke Miše, su podrijetlom iz Okruga gdje žive i danas. Od kazivača saznajemo o blagdanskim običajima, ali i predaje, priče iz života, mudre izreke i poslovice te lirke pjesme koje su najčešće skladali kao vrstu zabave.

Na samom kraju nalazi se rječnik koji sadrži pojašnjene riječi karakteristične za područje Okruga koje susrećemo u radu.

2. Usmene prozne vrste

Ljudi su od davnina pričali priče, neke iz potrebe za zabavom, a neke pak kako bi prenijeli znanje, kulturu i povijest svog naroda budućim generacijama. Pojam usmenoknjiževne priče podrazumijeva oblikovanje slijeda događaja na uzročno-posljedičnoj osnovi. Također, sastavni dio usmenih priča je primaoc bez čijeg sudioništva gotovo i nema te književne vrste.³ Usmene priče razlikuju se s obzirom na sadržaj, strukturu, kompoziciju i funkciju. No, Maja Bošković-Stulli navodi kako su glavni kriteriji razvrstavanja tematika i oblik.⁴ Podjele usmenih priča, odnosno usmenoknjiževnih proznih vrsta razlikuju se od autora do autora. Marko Dragić razlikuje bajku, basnu, predaju, novelu, anegdotu, šalu, vic i legendu.⁵

3. Bajke

Kada uspoređujemo usmene prozne vrste, jedan od razlikovnih kriterija je njihov odnos prema zbilji. Stoga priče možemo dijeliti na zbiljske, realistične, i fikcijske, to jest izmišljene,

³ Botica, Stipe. Povijest hrvatske usmene književnosti, Školska knjiga, Zagreb, 2013., str. 384.

⁴ Bošković-Stulli, Maja, Priče i pričanje: Stoljeća usmene hrvatske proze, Matica hrvatska, Zagreb, 1997., str. 20.

⁵ Dragić, Marko. Poetika i povijest hrvatske usmene književnosti. Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu, Split, 2008., str. 258.

mistične, fantastične.⁶ Elemente fantastičnog, nadrealnog, nepoznatog, misterioznog pronalazimo u bajkama. Bajka se smatra najdubljim proznim narativnim oblikom, a to je zbog kompleksnosti njene strukture. Naracija bajke je jednosmjerno linijska, nema dodatnih epizoda, fokus je samo na jednom događaju. Također, bajke su ageografične i ahistorične, odnosno vrijeme i prostor su apsolutizirani.⁷

Likovi u bajci su plošni, izolirani, nemaju individualnih crta ni unutarnjih doživljaja. Zapravo su vrlo slični junacima mitova. Kao i mitski akter, glavni junak bajke je svemoćan, slobodan, neograničen, vjeruje u sebe i svoju snagu. Upravo takav stav je razlog zbog kojeg on uspijeva uspješno savladati svaku prepreku koja se nađe na njegovom putu. Glavni junak bajke je uvijek običan čovjek, često fizički slab, no to ga ne sputava u njegovoj pobjedi. Svladavanjem tih zapreka želi se istaknuti i naglasiti čovjekova snaga.⁸

Glavni dio bajke je element fantastičnog, čudnovatog i misterioznog. Vještice, zmajevi, divovi, vile, vragovi i drugi demoni i bića nastupaju kao realni likovi bez ikakve ograde.⁹ Upravo zbog toga bajke su najzanimljivije djeci, odnosno najmlađima. S obzirom da u toj dobi nemaju još točnu predodžbu o stvarnom svijetu, djeca vjeruju u sadržaj bajke. Bajke, osim što su zanimljive, vrlo su poučne. Glavna poruka bajke je dobro pobjeđuje zlo. Svojom poukom, sadržajem i rješenjima bajke ohrabruju dijete i pružaju mu smjernice za buduće djelovanje.¹⁰ Kroz njih djeca mogu usvojiti i različite oblike ponašanja, manire i kulturne navike, ali i naučiti kako steći pozitivne osobine ličnosti, a zanemariti one negativne.¹¹

Danas bajke pronalazimo na policama svih knjižnica. No, prvotno bajke su se prenosile usmenim putem. Većina zapisanih bajki podlogu su pronašle u jednoj od usmenih verzija. Dakako, jednom zapisana bajka gubi svoj izvornu jednostavnu formu te zadobiva stilistički uređenu formu. Iako danas postoji bezbroj zbirka bajki, i dalje se uglavnom prenose usmenim putem.¹²

⁶ Isto, str. 258.

⁷ Kekez, Josip, *Usmena književnost*, u Škreb – Stamać, *Uvod u književnost*, IV. Poboľšano izdanje, Globus, Zagreb, 1986., str. 242.

⁸ Botica, Stipe, *Povijest hrvatske usmene književnosti*, Školska knjiga, Zagreb, 2013., str. 418.

⁹ Grgurević, I. i Fabris, K., *Bajka i dijete s aspekta junaka usmenoknjiževne i filmske bajke*, *Metodički obzori*, 7(2012)1 (14), 2012., str. 156.

¹⁰ Bistrić, M. i Ivon, K. (2019). *Teorijski pristupi i recepcijski učinci bajki*. *Acta Iadertina*, 16 (2), 2019., str. 140.

¹¹ Grgurević, I., Fabris, K., *Bajka i dijete s aspekta junaka usmenoknjiževne i filmske bajke*, *Metodički obzori*, 7(2012)1 (14), 2012., str. 157.

¹² Deghenghi Olujčić, Elis, *Privlačnost bajke: bajka između prošlosti i sadašnjosti*, *Studia Polensia*, 7 (1), 2018., str. 77.

Bajku *Zmaj i selo*, odnosno njenu sažetu verziju, Marija Bareta je čula kao djevojčica od svoje bake Marije.

Zmaj i selo

*Davno, davno, prije Krista ljudi su živili u jednom selu. Blizu sela bilo je jedno jezero u kojemu je živio zmaj. Njega je svako malo trebalo hraniti. Kako ne bi pojava bilo selu, narod mu je donosio mlade djevojke. Jednog dana na red je došla kraljeva ćer. Kralj je nije htio dati, ali nije bilo drugog rješenja. U pravi čas je došla kraljević koji je ubio zmaj. Tako je spasio ne samo princezu, nego i selo.*¹³

4. Predaje

Svaki usmenoknjiževni oblik podjednako je važan, no neki više od drugih su omiljeniji i rasprostranjeniji u narodu. Za razliku od bajke, u kojoj uglavnom prevladavaju nadrealni elementi, u predajama prisutnija je konkretnija građa s zemljopisnim i povijesnim podacima, imenima gradova, imenima osoba i svecima.¹⁴ Dakle, pronalazimo istinite i stvarne elemente, koji su uglavnom vezani uz neki lokalitet, zbog čega su ove vrste vrlo popularne u narodu. Upravo iz tog razloga predajama se pridaje etiolško i eshatološko svojstvo, zbog čega ih karakterizira i didaktičnost.¹⁵

Unutar usmenoknjiževne vrste narodnih predaja može se napraviti daljnja podjela. Marko Dragić tematski klasificira narodne predaje na povijesne predaje, etiolške predaje, eshatološke predaje, mitske predaje, demonske predaje i pričanja iz života.¹⁶

4.1. Pričanja iz života

Zgode koje se pripisuju likovima, ili su ih pripovjedači sami iskusili idealna su podloga za pričanje. Na takav način nastale su priče iz života. Pričanja, tj. priče iz života posebna su

¹³ Kazala mi je 2021. godine Marija Bareta.

¹⁴ Kekez, Josip, Usmena književnost, u Škreb – Stamać, Uvod u književnost, IV. Poboľšano izdanje, Globus, Zagreb, 1986., str. 244.

¹⁵ Isto, str. 244.

¹⁶ Dragić, Marko. Poetika i povijest hrvatske usmene književnosti. Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu, Split, 2008., str. 273.

vrsta usmene književnosti koja nemaju određenu svrhu. Nastaju iz čistog samozadovoljstva, odnosno rasonode te mogu biti raznovrsne tematike, uglavnom su to univerzalne teme, kao što su međuljudski odnosi, ljubav, brak, obitelj, prijateljstvo, smrt, sreća itd. Ponekad je teško odrediti što možemo smatrati književnim oblikom, a što ne, pogotovo kada je riječ o pričama iz života koje zapravo prepričavaju svakidašnje zgrade. Maja Bošković Stulli navodi kako pričanje počinje tamo gdje se izvještaj o nekoj zgradi oblikuje u radnju, gdje poprima strukturu, gdje pripovjedač nastoji slušatelja zabaviti i zaokupiti.¹⁷

Priče iz života ne moraju imati istinite događaje kao podlogu, no svakako crpe inspiraciju iz svakodnevnog života. Imaginarni likovi i događaji predstavljaju tipove ljudi i događaja koje pronalazimo u našoj okolini, s kojima se brojni mogu poistovjetiti. Priče na zanimljiv način u sažetom obliku predočavaju svakodnevne probleme, probleme u društvu, međuljudske odnose, ali najvažnije i najljepše dijelove života, majčinu ljubav, sreću, prijateljstvo itd. U većini slučajeva priče iz života tematiziraju univerzalne koncepte iz kojih svatko može izvući pouku. Kako ističe Marko Dragić, usmena književnost sadrži višestoljetne i višemilenijske pouke i poruke, njena namjena je utilitaristična, didaktična i edukativna.¹⁸

4.1.1. Tužna priča za današnje doba

Tužna priča za današnje doba je kratka pripovijetka koja opisuje svakodnevne aktivnosti kazivačice Zorke, život koji se poprilično razlikuje od današnjeg te je nekima danas nepojmljiv.

Ujutro je počeo ovako dan, popila bi mliko, onda bi išla čuvati ovce. Kada bi išla kući tribala san doniti brime šume, da bi mogla majka skuhat ručak. Išla bi u pašu i ponila bi sobon knjige, koje bi nosila u torbici od krpica različitih boja, koju san sama šila. Kada bi trebala popodnevu smjenu u školu nisam išla na ručak. Došla bi me zaminit kolegica koja je bila ujutro u školi. Kad bi došla u školu morala san oprat ruke i lice s vodon koja je izviralala isprid škole. Kad bi ušla u razred morala bi meknit ruke na stol i pokazat da li su mi čiste. Imali smo jedno pravilo u školi, kad bimo imali svaki dan čiste ruke dobili bi jedno slovo od rečenice: Čistoća je pola zdravlja, a šporkica druga

¹⁷ Botica, Stipe. Povijest hrvatske usmene književnosti, Školska knjiga, Zagreb, 2013. str. 462.

¹⁸ Dragić, Marko. Poetika i povijest hrvatske usmene književnosti. Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu, Split, 2008., str. 9.

polovica. Kome nisu bile čiste ruke nije ima složenu rečenicu. Kad san ja išla u školu bilo je samo šest razreda, u mom razrednu nas je bilo šest, pet muških i ja, jedna ženska. Škola je bila u privatnu kuću učiteljice Korine. Svako jutro ja bi išla učiteljici po vodu u kantu jer nije imala kupatila. Kad bi pisali školsku zadaću oni koji je napisa najbolje bi mora izaći na ploču da drugi po tomen isprave, al mene nije smila učiteljica poslat na ploču jer san bila žensko. Nakon škole bi išla kući i tek onda jela. Noću kad bi bilo lipo vrime, otišla bi sa ocon u ribu, koju bi mater sutra prodavala da nas prihrani.¹⁹

Kratka priča *Tužna priča za današnje doba* opisuje svakodnevni život mlade Zorke Miše prije sedamdesetak godina. No, kazivačica Zorka nije iznimka, brojni su proživljavali sličnu svakodnevicu. Iz ovog zapisa saznajemo o načinu života naših predaka s posebni naglaskom na obrazovno-odgojni sustav tog vremena. Uspoređujući ga s današnjim vidljivo je koliko se toga promijenilo. Također, saznajemo kako su se ljudi na ovom području pretežno bavili ribarstvom, što im je ujedno bio i glavni izvor prihoda.

4.1.2. Bolje da umre selo nego običaji!

Bolje da umre selo nego običaji! Narodna izreka koja se često čuje u kontekstu očuvanja kulture i tradicije. Njom se želi istaknuti važnost održavanja običaja i tradicije nekog mjesta, ali i njihovo prenošenje mlađim generacijama. Marija Bareta ispričala je kratku priču o tome kako je izgledao život u Okrugu Gornjem prije šezdesetak godina kada je ona bila djevojčica. Usporedbi s današnjim načinom života, ljudi su živjeli skromno, no kako kazivačica ističe, dosta aktivnije i sretnije. U malim stvarima su pronalazili veselje.

Naši su običaji držali selo sa svim svojim dobrim i lošim manama. Ali mi smo bili tu. Radovali se svemu. Siječanj je bio miesec kad nam je bilo malo teško. Spavali smo na slami, a grijali smo se uz kamin. Oko kamina su se pričale razne priče. Crtali smo figure pepelom. Babe i didovi bi pričali o stradanju mornara na moru i ratovima koji su se događali. Žene su bile obučene u duge suknje, pregače i marama na glavi, a muškarci

¹⁹Zapisala sam 2017. godine u Okrug. Kazala mi je Zorka Miše.

su bili u košulje i gače, s kapon francuzicom na glavi. Sve je to šivano kući. Roba se prala u pepelu. Nije bilo praška za robu. Roba bi se stavila u maštil i posula pepelom i vrućon vodon. Kuhalo se na kaminu i peklo pod peku. Dica su se igrala na zogu, skrivača, igre grlje i s balunom od krpe koje bi in matere napravile. Živilo se od ovaca, svinja i kokoši. Imali smo i magarca, on je služia za vuču. Muški su igrali na balote i na karte briškulu.

4.1.3. Mila i Antonio

Priče iz života svoju inspiraciju pronalaze u svakidašnjem životu. U prošlosti ljudi su pričali o onome što je tada bilo aktualno. Tako je nastala i priča *Mila i Antonio*. Zabranjena ljubav i protivljenja roditelja bila je realnost mnogih mladih parova. Kazivačica Marija Bareta navodi kako je ovo samo jedna u nizu od priča o nesretnoj ljubavi koje je čula, a brojne su imale istinite događaje i ljude kao podlogu. U ovom slučaju priča ima sretan završetak, ljubav pobjeđuje sve, no to nije bilo tako uvijek.

Vrime je bilo nemilosrdno za njih. Bilo je to vrime siromaštva. Mila je bila čobanica. Antonia je bia ribar ka i njegov ćaća. Ona je živila u malu trošnu kuću s roditeljima, on je isto stanova s roditeljima, ali u veliku kuću. Jednog dana prista je brod uz obalo, točno onde di je Mila čuvala ovce. Tako su se Mila i Antonio upoznali. Među ribarima s broda je bia Antonio. Prvo šta je vidia kad je siša s broda je bila Mila. Lipa divojka mu se nasmišila, a i on njoj. Od tada oni su već pripadali jedno drugome. Tajno su se sastajali. Bila je to ljubav iskrena, puna povjerenja. Trajalo je to dugo dok nisu njihovi roditelji saznali. Kad su saznali, Antonio nije više smia prič Mili. Njih je smetalo šta je ona bila čobanica. Godine su prošle, njih dvoje se nisu vidili. Greška je to bila. Njihova ljuba se nije ugasila. Oni su i dalje tili bit skupa, ali obitelj se umišala od prvog dana i nisu im dozvolili da se vole i da budu sritni skupa. Jednog dana Antonio nije mora ić u ribu jer je bilo zaladilo. Posla je svog rođaka da nađe Milu. Napokon su se sastali i u suton odvezli se u brodu u nepovrat, sretni.²⁰

²⁰ Zapisala sam 2021. godine. Kazala mi je Marija Bareta.

5. Demonološke/demonske predaje

Za razliku od ostalih vrsta predaja, demonske predaje u sebi sadrže nadrealne i fantastične elemente u koje ljudi odabiru vjerovati ili ne. Ne postoje nikakvi dokazi o postojanju demonskih bića osim riječi kazivača, to jest svjedoka koji tvrde da su ih vidjeli. Reakcija svjedoka na pojavnost nadnaravnoga često su zapanjeni i preplašeni, njihova reakcija je strah od nepoznatoga.²¹

Nadnaravne i fantastične elemente pronalazimo i u bajkama. No, njih treba razlikovati od demonskih predaja. Iako u obje vrste pronalazimo elemente nadnaravnog, oni su na drugačiji način prikazani u navedenim oblicima. Kako ističe Denis Vekić odnos junaka usmenih predaja prema nadnaravnom je refleksija općedrušvenoga stava prema nadnaravnom. Bajka u svojoj formi ima utkane ideje o univerzalnosti poruke, dislociranosti radnje, nepoznatih toposa i nedefiniranoga vremenskog razdoblja.²² U demonološkim predajama ta bića su stvarne osobe kojima su pridane nadnaravne moći. Usporedbi s bajkama, predaje su samo svjedočenja onoga što su ljudi doživjeli.

Dakle, junaci demonskih predaja su stvarna bića kojima se pridaju nadnaravne demonske moći koje uglavnom koriste na štetu drugih. U narodnim predajama pojavljuju se različita demonska bića. Marko Dragić u demonska bića ubraja vještice, stuhe, irudice, kuga, kučibabe, vukodlaci (kodlaci, kudlaci, kozlaci), čaratani, đavao (vrag-crni ovan, crni pas), orko, mačić, zloguke ptice (gavran, kukviža), te razna plašila, prikaze, utvare.²³ Najpoznatija demonska bića su bez pogovora vještice.

Po narodnom vjerovanju vještice su djevojke koje su sklopile savez s đavolom pogodbom koja se potpisivala krvlju. Za razliku od vještica u bajkama, plošnih likova koje nemaju ime, u usmenoj predaji vještice su stvarne osobe koje su prodale dušu, a zauzvrat đavo im je dao nadnaravne moći. U narodnim predajama vještice su opisane kao zle osobe koje koriste svoje moći kako bi naudile djeci, jele djecu, izazivale razne bolesti i ludilo, gušile pri spavanju itd.²⁴ Po narodnom vjerovanju, od njih se moguće obraniti samo nekim vjerskim

²¹ Vekić, Denis, Mitske i demonološke predaje u usmenoknjiževnoj teoriji: poetička obilježja i žanrovske odrednice predaje, *Croatica et Slavica Iadertina*, Vol. 10/2 (10), 2014., str. 209.

²² Isto, str. 211.

²³ Dragić, Marko. *Poetika i povijest hrvatske usmene književnosti*. Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu, Split, 2008., str. 436-437.

²⁴ Isto, str. 437.

znakovima, kao što je križ, ili pak zašiljeni kolac.²⁵ U Okrugu Gornjem narod je vjerovao u vještice. Kazivačica Marija Bareta navodi kako bi roditelji stavljali križ u djetetov krevetić kako bi ga zaštitili od vještica.²⁶

Što se tiče demonskih predaja u Okrugu, većina kazivača ističe kako priče takve tematike nisu zaživjele na ovom području te ih nikada nisu čuli od predaka. No, Marija Bareta prisjeća se kako joj je baka Marija pričala priču o jahačima bez glave. Naime, navečer kada bi pao mrak, po mjestu su se mogli vidjeti jahači bez glave. Konji bi izašli iz štala, a na njihovim leđima su bili ljudi bez glave. Jahači su na konjima jurili po mjestu ne obazirući se na ništa i izazivajući strah i jezu onome tko bi ih susreo. Pričalo se kako bi ih vidjeli momci koji u potajno išli vidjeti svoje djevojke po noći. Jahači bez glave bi nestali u zoru. Vlasnici bi svoje konje pronašli na svom mjestu u štali, znojne i s grivom u pletenicama. Jahači bez glave su se prestali pojavljivati kada se počela moliti krunica Blažene Djevice Marije.²⁷

6. Usmene lirske pjesme

Književnost nam nudi mogućnost upoznavanja različitih stvarnosti i svjetova, kroz poeziju također upoznajemo svijet, no nešto drugačiji od onog koji nas okružuje. To je jedinstveni unutrašnji svijet lirskog subjekta koji se temelji na njegovom doživljaju vanjskog svijeta. Usmena književnost ima veliku ulogu u prenošenju i širenju kulturne baštine, no lirske pjesme pretežito su nastajale kao pražnjenje duše pojedinca. Lirika je jedan od najstarijih načina izražavanja osjećaja. Za razliku od drugih usmenoknjiževnih oblika, lirika nije trebala neke velike događaje u društvu, već se napajala sasvim običnim zgodama iz svakidašnjeg života.²⁸ Lirska poezija podrazumijeva ponajprije izražavanje osjećaja, ideja i misli koji su stilski formulirani. Izraženi osjećaji i misli ne moraju biti općeprihvaćeni od strane zajednice, već su oni zrcalo duše pojedinca, njegovi subjektivni i intimni dijelovi. Međutim, to ne mora uvijek biti slučaj. Osim iznošenja vlastitih osjećaja, u oblikovanju lirskih pjesmama sudjelovali su i drugi čimbenici, kao što su kolektivna svijest i kršćanska tradicija.²⁹ Također, jedna od karakteristika lirike je njezina struktura, poznato je da su lirske pjesme pisane u stihu. S

²⁵ Botica, Stipe. Povijest hrvatske usmene književnosti, Školska knjiga, Zagreb, 2013., str. 445.

²⁶ Kazala mi je Marija Bareta 2021. godine.

²⁷ Kazala mi je Marija Bareta 2021. godine.

²⁸ Botica, Stipe. Povijest hrvatske usmene književnosti, Školska knjiga, Zagreb, 2013., str. 100.

²⁹ Botica, Stipe. Usmene lirske pjesme, SHK, Zagreb, 1996., str. 17.

obzirom na formu, stvaranje lirskih pjesama je složen proces za koji nije svatko bio sposoban. Pojedinci koji su imali dar pretočiti svoj unutrašnji svijet u pomno složene riječi, stvarajući umjetničko djelo, zauzimali su posebno mjesto u zajednici.

Usmene lirske pjesme nastajale su iz različitih razloga, ponekad su inspiraciju pronalazile u sreći i ljubavi, a katkad u boli, tuzi i smrti. Jednostavno rečeno lirska pjesma prati čovjeka od kolijevke (uspavanka) pa do groba (tužbalica), u veselju i u tuzi, uz obrede i običaje, uz svečane zgrade, ali i uz mukotrpne poslove, u ratu i u miru, u ljubavi i u mržnji, u siromašnim nastambama i raskošnim palačama.³⁰

Usmene lirske pjesme možemo razlikovati po tematici o kojoj lirski subjekt pjeva. Glavna podjela usmenih lirskih pjesama je na svjetovne i vjerske pjesme. Nadalje moguće je napraviti podjelu svjetovnih lirskih pjesama na mitske pjesme, obredne pjesme, posleničke pjesme, povijesne pjesme, ljubavne pjesme, romance, balade, bećarac, ganga, natpjevavanja i šaljive pjesme. Dok se vjerske pjesme dijele na adventske i božićne pjesme, korizmene i uskrsne pjesme, molitvene usmene pjesme, prenja, versificirane legende i romarske pjesme.³¹

6.1. Usmene lirske ljubavne pjesme

Podvrsta svjetovnih pjesama su lirske ljubavne pjesme. Ljubavne pjesme pjevaju o ljubavi, tj. autor izražava svoje osjećaje, i to najčešće prema voljenoj osobi, mužu, ženi, članovima obitelji, roditeljima, bratu, sestri, djeci, ali tema može biti i ljubav prema prirodi i životinjama. Također, mnogobrojne su ljubavne pjesme o Bogu, Isusu Kristu, Blaženoj Djevici Mariji i svecima i sveticama Božijim.³² Teme ljubavnih pjesama najčešće su rastanak ljubavnika, smrt voljene osobe, neostvarena ili neuzvrćena ljubav, očaranost voljenom osobom itd. Njihova primarna funkcija nije educirati i informirati nas, već pobuditi emocije u nama.

Ovu kratku pjesmu Zorka Miše je čula kao mlada djevojka u Okrugu Gornjem.

³⁰ Kekez, Josip, Usmena književnost, u Škreb – Stamać, Uvod u književnost, IV. Poboľjšano izdanje, Globus, Zagreb, 1986., str. 233.

³¹ Dragić, Marko, Poetika i povijest hrvatske usmene književnosti. Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu, Split, 2008., str. 15.

³² Isto, str. 16.

*Sinoć mi je lala procvjetala,
jutros mi se draga rasplakala.*

*Lice mi gorke suze lije,
moj dragane, bolje da te nije.*

*Ne dolaziš kad dolaze ljudi,
već u zoru kad se narod budi.³³*

Ovu kratku pjesmu Zorka je čula u Okrugu Gornjem:

*Kada čuješ zvono da zvoni,
sve jače i jače,
umrlo je siročče,
nema ko da plače.*

Ovu pjesmu Zorka je čula u Okrugu Gornjem:

*Sveti Ivane od grada Trogira,
providi mi lipega mladića.
Ako mi ne providiš,
u crikvu me nećeš više vidit!*

Odlazak momaka u vojsku smatrao se velikim događajem u Okrugu Gornjem. Na dan odlaska u mjestu je bila velika zabava.

³³ Kazala mi je Zorka Miše 2021. godine.

Kad su momci išli u vojsku, to je bilo slavlje u cilon selu. Momci su se spremali danima. Na taj dan preko cilog mista se pivalo i feštalo. Kuvalo se i pilo. Svi bi iz sela otpratili momke do Trogira di su se sastajali svi mladići iz ovih krajeva. Najteže je bilo divojkama koje su se morali rastat od svojih momaka.³⁴

Ovu pjesmicu Zorka Miše je čula u Okrugu Gornjem. Momci su pjevali ovu pjesmu pri rastanku sa svojim djevojkama kada bi morali otići u vojsku. Lirski subjekt u prvom licu oplakuje rastanak s voljenom osobom:

*Zora rudi, dan se bijeli,
a ja moram odlazit,
nije meni šta ja moran odlazit,
već je meni šta ja moran
moju milu dragu ostavit.*

Tema brojnih zapisanih pjesama je mladenačka ljubav. Momci i djevojke često su smišljali kratke pjesme nadahnute ljubavi, ali često i odlaskom dragog. Motivi koji se uzastopno javljaju u pjesmama zapisanim u Okrugu su brod, priroda, odlazak, rastanak, zora itd.

Ovo je jedna kratka pjesama koju je Zorka čula od svoje prijateljice:

*Oj vapore, pukla ti propela,
di si moga dragoga odvela.*

Ovu pjesmu Zorka je čula u Okrugu Gornjem:

Dođi, dođi mala, poljubac mi daj,

³⁴ Kazala mi je Marija Bareta 2021. godine.

pa ćeš onda znati što je zemaljski raj.

Pjesmu *Zadnji dani* Zorka Miše je čula u Okrugu Gornjem:

Mala moja poljubi se daj mi,

ali ne znaš da su zadnji dani,

zadnji dani od naše ljubavi.

Proklet bia koji nas rastavia.

Pjesmu *Slika* Zorka Miše je čula bezbroj puta u Okrugu kada bi se djevojke i mladići rastajali. Razlog rastanka uglavnom je bio odlazak momaka u vojsku, ali, kako navodi kazivačica, i odlazak u Ameriku, gdje su se uputili u potrazi za boljim životom. Pri rastanku djevojke bi darovale svoju fotografiju dragome.

Slika

Cura momku poklanja sliku i piše:

„Ako me voliš, rado me gledaj,

ako me ljubiš, nikome ne daj,

ako od ovoga nijedno nije,

vрати mi sliku, oprošteno ti je.“³⁵

Još jedan od razloga rastanka zaljubljenih parova bio je odlazak na pučinu, odnosno odlazak pomoraca za poslom.

Zbogom draga

Vapor svira i cimu molaje,

³⁵ Kazala mi je Zorka Miše 2017. godine.

dragi dragoj desnu ruku daje.
Zbogom dragi, pratila te srića.
Evo tebi kita cvića.
Ova će te kita veseliti kad budeš po moru poliviti.
Zbogom draga, i nemoj me kleti,
tvoje riči držim na pameti.³⁶

Sljedeće tri pjesme kazala mi je Marija Bareta. Momci su često obilazili mjesto i pjevali pjesme. Kako kazivačica ističe ove pjesme su mladići pjevali svojim djevojkama. Posljednja, treća pjesma je bila, kako kaže kazivačica, *serenada*. Momci bi je pjevali pod prozorom njihove voljene navečer.

Pjesma br. 1:

Marice divojko, poštenog roda
Ti ne peri robu kraj mojega broda.

Ja ću prati robu dije mene voja.
Ti nisi gospodar o sinjega mora.³⁷

Pjesma br. 2:

Jedan mali brodić posrid je kanala,
U njem je moj dragi ja sam ga poznala.
Poznala sam po jedru šta sam ga otkala
I na jedru slova šta sam rakamala.³⁸

³⁶Zapisala sam 2017. godine u Okrug. Kazala mi je Zorka Miše.

³⁷ Kazala mi je Marija Bareta 2021. godine.

³⁸ Kazala mi je Marija Bareta 2021. godine.

Pjesma br. 3:

*Ako si išla spat bila ti laka noć!
Anđeli sa neba bili ti na pomoći.
Blažena posteja u kojoj počivaš
i bili lancuni skiman se pokrivaš.³⁹*

Prethodno zapisane pjesme upućene su voljenoj osobi, no tema ljubavnih pjesmama, kao što je već spomenuto, može biti i divljenje prirodi. Inspiracija za pjesmu *Voda* je upravo bila priroda, odnosno motiv vode koja je svugdje oko nas. Koristeći se stilskim izražajnim sredstvima, kao što su metafora i personifikacija, autor uspijeva „oživjeti“ vodu. Korištenjem parne rime postiže se ritmičnost pjesme. Pjesmu *Voda* kazivačica Manuela Bareta Buličić je čula od svoje tete Anke, a ona od svoje sestre Nediljke.

Voda

*Evo mene ime mi je voda,
ja san ćerka dičanog slavnog roda.
Oči su mi o postanka svita,
zato brojim na tisuće lita.
Nebo i zemla to su moji dvori,
more doli, a oblaci gori.⁴⁰*

Pjesma *Okruk selo* najpoznatija je narodna pjesma u Okrugu Gornjem. Autor pjesme je nepoznat, kao i vrijeme nastanka pjesme. U narodu se pjeva još od davina, a tijekom vremena uglazbili su je brojni izvođači. Svi kazivači navode kako se pjesma *Okruk selo* često pjevala, pogotovo tijekom posebnih prigoda, slavlja, vjenčanja itd. Danas u optjecaju postoji nekoliko inačica pjesme. U ovom radu zapisana je verzija koju su mi kazali Zorka Miše i Nikola Miše.

³⁹ Kazala mi je Marija Bareta 2021. godine.

⁴⁰ Manuela Bareta Buličić kazala mi je 2017. godine.

Okruk selo

Okruk selo na malom brdašcu

Ti si draga, na mome srdašcu.

Fumija je gora od kaduje,

A moj dragi radi na Divuje.

Moj je dragi otiša u Amerike,

Ostavia mašklin i motike.

A on misli da ću ja kopati,

Ja sam mlada, ja ću se udati.⁴¹

6.2. Vjerska usmena lirika

Inspiracije za pojedine lirske pjesme bili su kršćanski motivi i tradicija. Još od davnina sastavni dio misnih obreda je glazba i pjevanje. Za svaki blagdan postoji čitav niz pjesama koje se pjevaju. Mnoštvo vjerskih pjesama i molitva koje su danas prisutne u liturgiji zapravo su inačice onih prastarih, što svjedoči o drugostoljetnoj prisutnosti kršćanske tradicije u Hrvatskoj. Povijesni, arheološki, arhivski i drugi izvori svjedoče da su Hrvati pod utjecajem Rimljana već u 7. stoljeću prihvatili kršćanstvo i europsku kulturu. Jedan od brojnih primjer je lirska pjesma *Narodil nam se kralj nebeski* za koju se pretpostavlja da potječe iz 13. stoljeća.⁴²

Vjerska usmena lirika, kao što je već navedeno, dijeli se na adventske i božićne pjesme, korizmene i uskrсне pjesme, molitvene usmene pjesme, prenja, versificirane legende i romarske pjesme.⁴³ Osim pjesama koje su bile vezane uz blagdane, brojne pjesme su napisane o svecima. Dakako, izbor sadržaja i sveca se razlikuje od mjesta do mjesta, što je ovisilo o činjenici kojeg sveca se slavilo na određenom području.

⁴¹ Zapisala sam 2021. godine. Kazali su mi Zorka Miše i Nikola Miše.

⁴² Dragić, Marko, Etnografsko-filološki prinosi tradicijskoj kulturi drniškoga kraja, *Godišnjak Titius: godišnjak za interdisciplinarna proučavanja porječja Krke*, 1 (1), Split 2008., str. 178-179.

⁴³ Dragić, Marko, *Poetika i povijest hrvatske usmene književnosti*. Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu, Split, 2008., str. 15.

6.2.1. Sveta Mare ovce pase

Ovu je baba Matija govorila svojoj doci ka su bili mali...

*Sveta Mare ovce pase,
na glavi jun bile vlase.
Po nu polju širokomu,
po nom brigu visokomu.*

*Nebojte se moje ovce,
nima gori živa vuka,
ko no moga zlatna pruta.⁴⁴*

*Tamo nidir ko Abrahamove kuće,
jena žena mrtva ni živa.
Vidila san jun sinka na pilatu greba,
di no devet svića i devet anđela.⁴⁵*

*Jena tica golubica,
Ivanova zaručnica.
Ivan ju je prstenova,
desnun rukom zlamenova.
Desna ruka zlamin sveti,
Otac i Sin i Duh sveti.⁴⁶*

6.2.2. Tri Marije redun gredu

Veliko trodnevlje karakteriziraju intenzivne pripreme za Uskrs, najveći kršćanski blagdan. Tijekom ta tri dana kršćani se prisjećaju Isusove muke, što se još naziva Pasija. U

⁴⁴ Manuela Bareta Bulčić kazala mi je 2017. godine.

⁴⁵ Manuela Bareta Bulčić kazala mi je 2017. godine.

⁴⁶ Manuela Bareta Bulčić kazala mi je 2017. godine.

kršćanskoj tradiciji naročito se štiju tri svete Marije, točnije Marija Magdalena, Marija Jakovljeva i Marija Salom. Uz Blaženu Djevicu Mariju, tri svete Marije pratile su Isusa Krista na njegovom križnom putu, od Pilatove palače do Kalvarije, gdje je razapet na križu.⁴⁷ Pjesme o tri svete Marije pjevale su se tijekom korizme, točnije Svetog ili Velikog Trodnevlja, prisjećajući se Isusove muke. U Okrugu Gornjem zapisana je pjesma *Tri Marije redun gredu*. Tri Marije su otišle do groba kako bih namazale Isusove rane mastima. Međutim, pronašle su samo prazan grob i anđela kojim im je priopćio da je Isus uskrsnuo te otišao na nebo:

*Tri Marije redun gredu,
už nu goru maslovine.
Svaka nosi struk masline,
za pomazat slavne rane,
slavne rane Isusove.*

*Jedan anđel upadoše,
a one se prepadoše.
Ne bojte se tri divice,
vi ste moje posestrice.*

*Vi ste kora anđeoska,
i korata nebeskoga.
Ajte gori svi u raj,
di anđeli svi igraju.*

*Meju njima tri-četiri,
Āsusovi kančelari.
Sveti Ivan prve vrsti,
koj Isusa vodun krsti.⁴⁸*

⁴⁷ Dragić, Marko. Tri svete Marije u hrvatskoj pasionskoj pučkoj književnosti, Crkva u svijetu: Crkva u svijetu, 56 (1), 2021., str. 55.

⁴⁸ Manuela Bareta Buličić kazala mi je 2017. godine.

6.2.3. Anđeo čuvar

Ovu pjesmu je Zorka Miše recitirala kao mlada djevojka:

Anđele moj dragi,

čuvaru moj blagi,

čuvaj me da živim,

*da nikome ništa ne skrivim.*⁴⁹

7. Basme

Unatoč pobožnosti naroda i štovanja kršćanskih običaja, iz zapisanih sadržaja vidljivo je da je praznovjerje bilo prisutno u životu ljudi u Okrugu. Iz primjera koji slijede uočavamo da su stanovnici Okruga vjerovali u neka demonska bića. Kako bi se ljudi zaštitili od zlih sila, čija je pojava često bila popraćena nevremenom, govorili su kratke molitve kako bi zaštitili sebe i svoje domove. Te kratke molitve u literaturi nazivaju se basme. Marko Dragić u svojoj knjizi *Poetika i povijest usmene književnosti* definirao je basme: „Basma je stručni naziv za usmeno-retorički oblik kojim se želi čovjeka, njegovu imovinu i stoku zaštititi ili osloboditi od bolesti i demonskih sila. U stručnoj su uporabi za basmu sinonimi egzorcizam i zaklinjanje, a narodni su nazivi bajalica i bajavica.“⁵⁰

Basmalo se protiv uroka, mora, demonskih bića, duhova, ali i protiv nesаницe, straha, bolesti, vrtoglavice itd. Basme su se smatrale narodnim lijekom, odnosno narodnom magijskom medicinom u kojoj je lijek pjesnička slika.⁵¹ Osim kako bi prognali demonska bića i uroka, basme su se često recitirale u vrijeme oluje i vremenskih nepogoda. Izgovarali su ih domačice, domaćini, pastiri, putnici, težaci, držeći križ ili krunicu okrenutu prema mjestu odakle nevrijeme dolazi.⁵² U Okrugu Gornjem tijekom nevremena ljudi su stavljali ključ ispod otirača kako grom ne bi udario njihovu kuću.⁵³

⁴⁹Zapisa sam 2017. godine u Okrugu. Kazala mi je Zorka Miše.

⁵⁰ Dragić, Marko. *Poetika i povijest hrvatske usmene književnosti*. Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu, Split, 2008., str. 504.

⁵¹ Kekez, Josip, *Poslovice, zagonetke i govornički oblici*, SHK, MH, Zagreb 1996., str. 282.

⁵² Dragić, Marko. *Poetika i povijest hrvatske usmene književnosti*. Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu, Split, 2008., str. 508.

⁵³ Kazao mi je Nikola Miše 2021. godine.

7.1. Križ gre po nebu

Pjesmu *Križ gre po nebu* Manuela Bareta Buličić je čula od tete Anke Kuzmanić –kćerke njene pokojne babe Matije Bareta.

Ovu bi govorila za vrime nevere, ka bi se pri vrata o kuće stavjali prikriženi mašklini...

Križ gre po nebu,

za njen diva Marija

ka je sinka rodila.

Ubrala je diva

I svakoga civća.⁵⁴

7.2. Biži, biži irudice

Zapisana basma *Biži, biži Irudice* koju mi je kazala Manuela Bareta Buličić govori o poznatom demonskom biću koje se često javlja u usmenoj književnosti, a to je Irudica. Irudica je kćerka Herodijade, ili kako je u narodu zovu Poganice. Po narodnoj predaji, sv. Ivan Krstitelj i Herod su bili prijatelji sve dok Herod nije odlučio oženiti ženu svog polubrata Filipa. Sv. Ivan se strogo protivio tom braku te ga je Herod bacio u tamnicu. Na proslavi Herodova rođendana plesala je Herodijadina kćerka iz prvog braka, koja je očarala Heroda te joj je odlučio ispuniti jednu želju. Njena majka je savjetovala da traži glavu Ivana Krstitelja na pladnju. Želja joj je bila ispunjena. Puk je vjerovao da Irudica donosi nevrijeme. Za razliku od drugih demonskih bića koja, po narodnoj predaji, nestaju u zoru s prvim pijetlovima, Irudica se može pojaviti u bilo koje doba dana ili noći.⁵⁵

Biži, biži irudice,

Mater ti je poganica.

⁵⁴ Manuela Bareta Buličić čula je od svoje tete Anke Kuzmanić, a kazala mi je 2017. godine.

⁵⁵ Dragić, Marko, Irudica u hrvatskome folkloru, *Croatica et Slavica Iadertina*, 13 (1), Sveučilište u Zadru, Odjel za kroatistiku i slavistiku, Zadar, 2017., str. 154.

*Od boga prokleta
O svetoga Ivana Sapeta,
Sapeja je Bog i sveti Ivan.
Sveti Ivan konja jaši,
dva križa u ruke nosi.
Sjednin križa,
S drugin oblake tira.
Po dubini, po širini
di no zvono ne zvoni
di no pivac ne piva
di no majka sinka ne moli.⁵⁶*

8. Poslovice

U skladu s uvjerenjem da su svi usmenoknjiževni oblici jednako stari, zacijelo onoliko koliko i sam čovjek, poslovice su poznate od najstarijih vremena i najstarijih naroda.⁵⁷ Poslovice ili prirečja su kratke izreke koje sadrže nekakav savjet ili izriču općeprihvaćenu istinu, odnosno činjenicu. Poslovicu kao kraću proznu vrstu karakterizira kratak i sažet iskaz, jezgrovitost i nabijenost sadržajem i smislom te slikovitost i neposrednost.⁵⁸

Zbog svoje kratke forme suvremena norma poslovice svrstava u mikrostrukture ili minijature, odnosno najjednostavnije ili najsitnije oblike.⁵⁹ Također, poslovice se postavlja na posljednje mjesto kvalitativne ljestvice, iako je ona estetski ravna svim oblicima, neovisno o kompleksnosti njihove frakture.⁶⁰ Premda su vrlo kratke, poslovice su primjerima najbrojniji usmenoknjiževni oblik.

U većini slučajeva poslovice nemaju doslovno značenje, stilski se razlikuju od svakodnevnih izjavnih rečenica. Pri njihovoj tvorbi koristi se figurativni jezik, to jest razna stilaska izražajna sredstva, među kojima je najčešća metafora. Također, poslovice su ponekad pisane narodnim jezikom, odnosno kada je riječ o hrvatskom jeziku, jednim od triju narječja,

⁵⁶ Manuela Baretta Bulčić kazala mi je 2017. godine.

⁵⁷ Kekez, Josip, Poslovice i njima srodni oblici, Zavod za znanost o književnosti, Zagreb, 1984., str. 8.

⁵⁸ Čubelić, Tvrtko, Usmene narodne poslovice, pitalice, zagonetke, Sveučilišna naklada Liber, Zagreb, 1975., str. 34.

⁵⁹ Kekez, Josip, Poslovice, zagonetke i govornički oblici, SHK, MH, Zagreb 1996., str. 36.

⁶⁰ Kekez, Josip, Poslovice i njima srodni oblici, Zavod za znanost o književnosti, Zagreb, 1984., str. 7.

čakavskim, kajkavskim ili štokavskim. Stoga, kako bi razumjeli poslovicu potrebno je poznavati kontekst događaja, iskustva koje je sažeto u poslovi. Svaki jezik ima svoje poslovice koje su karakteristične za njegov narod, stoga brojne poslovice nemaju ekvivalent u drugim jezicima. Unatoč tome što su poslovice usko vezane uz određeni narod i kontekst, njihovo značenje je univerzalno, to jest svatko može izvući vrijednu pouku.

Kao što je već spomenuto, poslovice izriču nekakvu narodnu mudrost koja se najčešće temelji na životnom iskustvu. Upravo zbog svog nerijetko šaljivog karaktera lako su pamtljive i raširene među ljudima. No, ono zbog čega su i dan danas u optjecaju je njihova istinitost. Kako ističe Tvrtko Čubelić trajnost i stalnost poslovice pokazatelji su njihove istinitosti.⁶¹ Osim što su poslovice dio usmene tradicije, prisutne su i u pisanoj književnosti od davnina. O tome svjedoče zapisi na glinenim pločicama u Babiloniji, u egipatskom faraonskom krugu, starozavjetne biblijske poslovice itd.⁶² Pronalazimo ih i u djelima starije hrvatske književnosti. Sve navedeno potvrđuje bezvremenost poslovice. Za razliku od brojnih drugih usmenoknjiževnih oblika koji s vremenom padaju u zaborav, poslovice uspješno odolijevaju zubu vremena.

Kada govorimo o klasifikaciji poslovice, mogu se uzeti u obzir različiti parametri. Prema tematskom kriteriju, poslovice mogu biti o životu, o vremenu, o religiji, o djeci, o ljubavi, o poslu, o prijateljstvu, o ribarstvu, o šumarstvu, o gladi, o majci, o ženi itd.⁶³ U nastavku imamo nekoliko primjera poslovice, odnosno mudrih izreka o ženama koje je Manuela Buličić Bareta čula od svojih predaka tijekom godina.

Nikoliko mudrik izreka o mužu i ženi:

Dobra žena puni praznu kuću.

Dobra žena nima ni očijuk ni ušijuk.

Žena muža nosi na lircu, a muž ženu na košuji.

*Ženu, pušku i kojna more čovik pokazat, ali ne i davat.*⁶⁴

⁶¹ Billege, Martina Kolar, Budinski, Vesna, Poslovice kao metodički predlošci za ostvarivanje odgojno-obrazovnih ishoda u nastavi Hrvatskoga jezika u primarnom obrazovanju, u Dani hrvatske knjige i riječi, dani Balinta Vukoja, Subotica, 2020., str. 55.

⁶² Botica, Stipe. Povijest hrvatske usmene književnosti, Školska knjiga, Zagreb, 2013., str. 489.

⁶³ Kekez, Josip, Poslovice i njima srodni oblici, Zavod za znanost o književnosti, Zagreb, 1984., str. 57.

⁶⁴ Manuela Bareta Buličić kazala mi je 2017. godine.

Sljedeće zapisane poslovice kazala mi je Marija Radić, koja ih je čula od svoje bake Marije zvane Bela. Kako ističe kazivačica baka Marija nije voljela taj nadimak jer je dolazio od talijanske riječi *bella*. Početkom 20. stoljeća Okrug, kao i velika većina Dalmacije, je bio pod vlašću Talijana.

Ako ne znaš živit, drugi te nauče.

Cijela pogača i boljeg gosta čeka.

Svaki lonac traži svoj poklopac.

Ne vaja svakom vjetru jedra otvarati. Ima vjetra koji će te potopiti.

Sud svijeta je bio vodeni, drugi će biti ognjeni.

*Tko čini drugome zlo, dobru se ne nada.*⁶⁵

Kao što je već spomenuto, usmenoknjiževni oblici sadrže pregršt korisnih i vrijednih informacija. Iako su mnoge nastale stoljećima unazad, poslovice nemaju rok trajanja, one su primjenjive i danas. Iz jedne rečenice možemo saznati korisne savjete koji će nam poslužiti u svakidašnjem životu. Ustanovljeno je kako poslovice izriču nekakve općeprihvaćene istine koje sadrže određene vrijednosti. U poslovicama je naglašena didaktička komponenta, što su ljudi uočili od najranijih vremena. U starom Rimu poslovice su ulazile u sve njihove programe i školske priručnike. Najveća pažnja se poklanjala poslovicama u Srednjem vijeku, u školama su se svestrano upotrebljavale kao odgojno i nastavno sredstvo.⁶⁶ Danas više no ikad odgojno-obrazovni sustava stavlja naglasak na usvajanje općeljudskih vrijednosti. Poslovice se mogu ukomponirati u nastavni materijal na različite načine. S obzirom da ih karakterizira slikovitost, duhovitost i poetičnost mogu se upotrijebiti u nastavi Hrvatskog jezika.

Autorice Budinski i Kolar Billege u svom članku *Poslovice kao metodički predlošci za ostvarivanje odgojno obrazovnih ishoda u nastavi Hrvatskog jezika u primarnom obrazovanju* daju primjer upotrebe poslovice u sklopu nastavne jedinici koja obrađuje stilska

⁶⁵ Kazala mi je Marija Bareta 2021. godine.

⁶⁶ Čubelić, Tvrtko, *Usmene narodne poslovice, pitalice i zagonetke*, Sveučilišna naklada Liber, Zagreb, 1975., str. 35.

izražajna sredstva.⁶⁷ Na taj način učenici usvajaju obavezno gradivo, ali čuvaju i nastavljaju širiti narodnu ostavštinu. Svakako pri upotrebi poslovice u nastavi potrebo je prilagoditi materiju uzrastu i predznanju učenika. Kako ističe Katarina Čelniković poslovice, s obzirom na svoje karakteristike, moraju biti dijelom nastavnoga sadržaja jer „čuvaju od zaborava dio povijesti, jezičnu baštinu i sjećanje na postojanje moralnih sastavnica i svjetonazorskih obrazaca prisutnih u narodu u književno-umjetničkim kategorijama.“⁶⁸

8.1. Niki mudri sviti...

O pokojnoj babi Matiji ispričala je njena unuka Manuela Bareta Buličić, te neke mudre izreke koje je koristila. *Kažedu da umitnička slika, pa na niki način i fotografija govori du ijadu ričik!*

Pokojna Matija, baba Manuele Barete Buličić. Nima je snama već skoro treset godin, a ka da je i sa vidin sa ovun meklun ispri konobe di mete lijče o češmine. Vavik je dōlazila s kofun ispoja. A u kofī svega: smokve crjinke, male muškatelice jabuke...

⁶⁷ Billege, Martina Kolar, Budinski, Vesna, Poslovice kao metodički predlošci za ostvarivanje odgojno-obrazovnih ishoda u nastavi Hrvatskoga jezika u primarnom obrazovanju, u Dani hrvatske knjige i riječi, dani Balinta Vukoja, Subotica, 2020., str. 60.

⁶⁸ Isto, str. 64.

Znalo bi se nač i mānistre i cukra u kvadrete. Vavik je ništo nosila i noge sujun stalno bile u putu. Dopoja i naza doma - sve nanoge. Jemala je vavik nike mudre svite.

- *Čerce moja, nemoj nikad po muntanjan!*
(*ča bi u privodu značilo; Nemoj nikad stranputicun!*)
- *Neka ti šuvro vavik pliva!*
(*Drži do sebe, budi gorda! Budi uvik iznad svake situacije!*)
- *Jo, da mi te overtit!*
(*Jo, da mi te naučit pameti!*)
- *Dikod se mora i prikumpatit!*
(*Triba i pritrpit !*)

Kad bi se poveja koji razgovor, a ona bi se slagala stin, rekla bi:

- *Išomac je tako !*
- (*To je istinito!*)

Uvik kad bi u kamelicu vazimjala uja, govorila bi:

- *Pomalo, dežež je! (Pažljivo, malo je!)*

Dikod bi je i sama pitala za svit. A kad nije bila od voje, lešto bi mi odgovorila:

- *Nemoj te me tramintavat! (ča oče reč :” Ne uznemiravaj me višje!”)*⁶⁹

9. Običaji kroz godinu

Kultura je grupni naziv za običaje, tradiciju, jezik, glazbu, ideologiju, vrijednosti, norme, vjerovanja i brojne druge komponente koje su općeprihvaćene među članovima jedne

⁶⁹ Manuela Bareta Buličić kazala mi je 2017. godine.

zajednice. Ta kultura prenosi se između članova zajednice kroz vrijeme i generacije. Vjera ima veliku ulogu u stvaranju i oblikovanju kulture. Kultura i vjera oduvijek su bilo usko povezane te je nemoguće poreći interferenciju između dvije. Pored kulture, vjera također predstavlja presudan čimbenik u pronalaženju i određivanju identiteta, čak u tolikoj mjeri da uzrokuje nestanak jasno definiranih granica među njima. Iz tog razloga pri proučavanju kulture potrebno je uzeti u obzir i samu religiju. Očuvanje kulture očituje se kroz štovanje i prenošenje narodnih običaja i obreda s koljena na koljeno. Na taj način odražamo vezu s našim precima.

U nastavku rada vidjet ćemo kakvi i koji običaji, obredi i ophodi se vežu uz blagdane u Okrugu blizu Trogira. Neki od starinskih običaja u Okrugu su se zadržali sve do danas, no neki su pak u potpunosti nepoznati današnjim naraštajima te žive samo u sjećanjima starijih generacija.

9.1. Advent

Kraj godine obilježava Advent ili Došašće. Razdoblje Adventa traje četiri tjedna, tijekom kojih se vjernici pripremaju za Božić, blagdan kojim se slavi dolazak Božjeg sina, rođenje Isusa Krista. Advent se sastoji od ukupno četiri nedjelje koje simboliziraju četiri tisućljeća od stvaranja svijeta do dolaska Isusa Krista. Započinje nedjeljom koja je najbliže blagdanu svetog Andrije (30. studenog).⁷⁰ Blagdan Svete Katarine (25. studenoga) bio je po pučkom vjerovanju u mnogim krajevima početak Adventa ili Došašća.⁷¹ U Okrugu Gornjem pripreme za Božić započele bi već na blagdan sv. Katarine, ili kako je Okručani zovu sv. Kate, o čemu svjedoči i uzrečica:

*Sveta Kate, dobar dan
do Božića misec dan!*⁷²

⁷⁰ Dragić, Marko, Advent u liturgiji i narodnoj kulturi Hrvata, Crkva u svijetu, Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Splitu, 43 (3), Split, 2008., str. 414.

⁷¹ Braica, Silvio, Božićni običaji. Ethnologica Dalmatica, Split, 2004., str. 7.

⁷² Kazala mi je Zorka Miše 2021. godine.

Uz Advent vežu se raznovrsni i brojni običaji koje puk njeguje. Svake nedjelje Adventa narod pali svijeće na adventskom vijencu. Tijekom ova četiri tjedna u crkvi dominira ljubičasta boja. U liturgiji ljubičasta boja označava ljubav i istinu, ali i žalost i pokoru.⁷³

Jedan od simbola Božića je božićno žito ili pšenica. Božićna pšenica ili žito sijalo se najranije na dan sv. Barbare, 4. prosinca, iznimno na dan sv. Katarine, 25. studenog, a najkasnije na sv. Luciju, 13. prosinca. Sijalo se i na blagdane sv. Nikole, 6. prosinca, i Bezgrešnog začeca Blažene Djevice Marije, 8. prosinca.⁷⁴ Do Božića pšenica bi narasla desetak centimetra. Na sam Božić pšenicu se stavljalo na stola sa svijećom u sredini.

U iščekivanju Božića kršćani posebno slave svetu Barbaru, svetog Nikolu, Bezgrješno začeca Blažene Djevice Marije, svetu Luciju i svetog Tomu.⁷⁵

9.1.1. Sveta Barbara

Sveta Barbara zaštitnica je od nagle i nepripravne smrti, rudara, radnika koji obavljaju radove opasne po život, od groma, od požara, od groznice te topnika i vojnika. Živjela je u vremenu kada je kršćanstvo bili strogo zabranjeno i kažnjavano. Saznavši za kršćanstvo, Barbara je uz pomoć vjerskog učitelja zavoljela vjeru, unatoč očevu protivljenju.⁷⁶ Upravo zbog prihvaćanja i štovanja kršćanstva sv. Barbara je umrla od ruke vlastitog oca. Spomendan sv. Barbare je 4. prosinca, ujedno i dan kada počinju pripreme za Božić te se pjevaju takozvane barbarinjske pjesme. U Okrugu nema narodnih običaja vezanih uz ovaj blagdan.

9.1.2. Sveti Nikola – biskup

Šesti dan prosinca slavi se blagdan svetog Nikole. O životu sv. Nikole postoje brojne legende. Između ostalog on je zaštitnik djece, mornara, ribara, putnika, trgovaca, bolesnika itd. Prema prvoj legendi, na putu do Svete zemlje sv. Nikolu je zadesila velika oluja te brod su zamalo progutali valovi. No, valovi su se smirili čim im sv. Nikola zaprijetio. Druga legenda pripovijeda zgodu iz gostionice. Došavši u gostionicu, sv. Nikola je saznao da vlasnik

⁷³ Badurina, Anđelko. Leksikon ikonografije, liturgike i simbolike zapadnog kršćanstva. Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1990. str. 388.

⁷⁴Rihtman-Augustin, Dunja Knjiga o Božiću, Božić i božićni običaji u hrvatskoj narodnoj kulturi, Golden marketing, Zagreb 1995., str. 29.

⁷⁵ Dragić, Marko, Advent u liturgiji i narodnoj kulturi Hrvata, Crkva u svijetu, Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Splitu, 43 (3), Split, 2008., str. 414.

⁷⁶ Dragić, Marko. Kult sv. Barbare u kršćanskoj tradiciji Hrvata, Nova prisutnost: časopis za intelektualna i duhovna pitanja, XIII (2), Zagreb: Kršćanski akademski krug (KRAK), 2015., str. 143.-144.

gostionice krade i ubija djecu, a njihovo meso služi gostima. Otkrivši troje djece sakrivene u posudi za rasol, učinio je nad njima znak križa i djeca su se vratila u život. Blagdanu sv. Nikole naročito se vesele najmlađi. Uz ovaj blagdan vezan je običaj darivanja, djeca koja su bila dobra dobiju poklone, a oni zločesti šibu. Taj običaj vuče korijene iz legende o sv. Nikoli. Prema legendi, čuvši za nekog plemića u gradu koji je ostao bez novaca, sv. Nikola je pribavio miraz za njegove tri kćeri tako što je tri noći kroz plemićev prozor ubacivao po vrećicu sa zlatnicima.⁷⁷ U Okrugu su se djeca darivala na sv. Nikolu.

*Na sv. Nikulu dica bi dobila poklone u čizmu, ali ta čizma je bila pletena. Nisu to bili darovi kakvi su danas, to je bilo voće, naranče, jabuke, suve smokve, mendule.*⁷⁸

9.1.3. Bezgrješno začće Blažene Djevice Marije

Dva dana nakon sv. Nikole, 8. prosinca, slavi se vrlo značajan blagdan za kršćane, Bezgrješno začće Blažene Djevice Marije. S obzirom da je Djevica Marija majka Božjeg sina, Isusa Krista, zauzima posebno mjesto u kršćanskoj tradiciji. U iščekivanju Božića, blagdana kojim se slavi rođenje Isusa Krista, štovanje Blažene djevice Marije naglašeno je zornicama, ranim jutarnjim misama.⁷⁹

9.1.4. Sveta Lucija

Polovinom adventskog razdoblja, 13. prosinca slavi se blagdan svete Lucije. Sv. Lucija u kršćanskoj tradiciji zaštitnica je očiju, vida i ženskog ručnog rada. Blagdan sv. Lucije bio je iznimno interesantan mladima. Na dan sv. Lucije mladići i djevojke bi napisali imena trinaest različitih osoba i zaklopili papiriće. Svaki dan bi otvorili jedan papirić i uništili ga. Posljednji papirić bi otvorili na Božić. Vjerovalo se da ime mladića ili djevojke na papiriću je bilo ime osobe za koju će se udati ili oženiti.⁸⁰ Blagdan sv. Lucije je posljednji dan za sađenje pšenice, koja služi kao Božićni ures ili će se u nju staviti svijeća na Božić. U Okrugu na blagdan sv. Lucije žene su na male tanjure stavljale vatu na koju bi stavili sjemenke pšenice. Za Božić, kada bi pšenica narasla, u sredinu se stavlja svijeća. Kao i na sv. Nikolu, na sv. Lucu djeca su

⁷⁷ Dragić, Marko. *Sveti Nikola - biskup u hagiografskoj baštini Hrvata*, Ethnologica Dalmatica, 22 (1), Etnografski muzej, Split, 2015., str. 10.

⁷⁸ Zapisala sam 2021. godine. Kazala mi je Marija Bareta.

⁷⁹ Dragić, Marko, Advent u liturgiji i narodnoj kulturi Hrvata, Crkva u svijetu, Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Splitu, 43 (3), Split, 2008., str. 421.

⁸⁰ Asturić, Marina, Advent u brončano-stonskoj tradicijskoj kulturi, Ethnologica Dalmatica, No. 25, 2018., str. 104.

dobivala darove. Djeca bi ujutro ispod jastuka u čarapi našli skromne poklone, uglavnom je to bilo voće i orašasti plodovi.⁸¹

U hrvatskoj antroponimiji Lucija znači i Svjetlana i Jasna prema latinskoj imenici „*lux* što znači '*svjetlo*', '*sjaj*', '*jasnoća*', a u daljnjem smislu znači '*oko*', '*život*'. Ime Lucija ima više inačica u hrvatskoj i svjetskoj antroponimiji, primjerice: Luca, Luce, Luči, Cija, Lucana, Lucijana, Lucika, Luja, Lucida, Lucila, Lucijeta... Ime Lucija nalazi kod Engleza je Lucy; kod Nijemaca Luzie i Luzia, Luzinde; u Francuza Lucie i Lucienne; u Čeha Lucka.“⁸²

9.2. Badnjak

Posljednje pripreme za Božić vršile su se na Badnjak. Badnjak možemo podijeliti na tri dijela, Badnje jutro, Badnji dan i Badnja noć te uz svaki se vezuju raznovrsni običaji, obredi, molitve i pjesme. Badnjak svoj naziv baštini od starocrkvenoslavenskoga glagola *bъdeti* – "bdjeti", ili od pridjeva *badar* i od toga izvedenoga glagola *razbadriti se* – "razbuditi se, biti budan".⁸³

Brojni običaji i obredi koji se vežu uz Badnji dan povezani su s drvom badnjak. Tijekom badnjeg dana drvo bi se odabralo i unijelo u kuću te bi se čekala večer. Zalaskom sunca mogao je započeti obred paljenja drva badnjak. Tri badnjaka označavala su Presveto Trojstvo: Oca, Sina i Duha Svetoga. Najveći, koji je predstavljao Oca prvi se palio. Nakon paljenja uslijedila bi molitva.⁸⁴ Tradicija paljena badnjaka bila je prisutna i u Okrugu.

*Na Badnjak ljudi bi posikli drvo badnjak, najčešće je to bilo drvo masline, koje bi palili od Božića do Sveta Tri Kralja. Navečer se kuva bakalar u svaku kuću, i kitia se bor. Tad nismo imali kuglice, nego smo kitili s vrpcama za kosu, koje su bile različitih boja, crvene, plave, zelene, bile. Neki su koristili i jabuke, bombone, domaću vunu od ovce, koje šta ima.*⁸⁵

⁸¹ Zapisala sam 2021. godine. Kazala mi je Marija Bareta.

⁸² Dragić, Helena. Osobna imena motivirana imenima ranokršćanskih mučenica. *Croatica et Slavica Iadertina*, 13 (2), Odjel za kroatistiku i slavistiku, Sveučilište u Zadru, Zadar, 2017., 235.-252.

⁸³ Dragić, Marko. Badnja noć u folkloristici Hrvata, *Croatica et Slavica Iadertina*, (6), Odjel za kroatistiku i slavistiku, Sveučilišta u Zadru, Zadar, 2010., str. 229.

⁸⁴ Dragić, Marko. Drvo badnjak u kršćanskoj tradicijskoj kulturi, *Crkva u svijetu*, 43 (1), Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Splitu, Split, 2008, str. 72.

⁸⁵ Zapisala sam 2021. godine. Kazala mi je Marija Bareta.

Također, na Badnjak se pripremala i hrana za Božić. Za Božić pravio se kruh koji se ukrašavao motivima križa, ptičica, klasa, janjeta, bačve, djeteta u kolijevci i sl. Postoje brojni nazivi za božićni kruh, koji se razlikuju od mjesta do mjesta: božićnjak, božićnica (Žumberak, Bosna), česnica/časnica (Bosna i Hercegovina), badnjak, badnjača (Vojvodina, Slavonija), koleda, koladek (Hrvatsko Zagorje), križnica, krsnica (Bosna), luk, ljetnica, litnjak (južna Dalmacija), čurek, kićenjak, šareni kolač, bogatica, žitnica, božićni somun, božićna pogača (Bosna i Hercegovina), bravarica (Dalmacija).⁸⁶ U Okrugu Gornjem dan uoči Božića, odnosno na Badnju večer, žene su pripremale božićni kruh, takozvani bravar. Bravar je bio kruh koji je na sredini imao malu rupu, nalik oku. Običaj u Okrugu bio je na sam Božić dio kruha dati ovci koja je bila najbolje i najposlušnija prethodne godine.

Na Badnju večer, umisli bi kruv zvani bravar. Kad bi kruv uskisnia, primisili bi ga i uzeli dvi čaše, veliku i malu. Stavili bi tisto na pladanj u kojem bi se peka kruv i sredinu bi udubili s malom čašom ili naprstnjakom, a okolo s nekom većom. Kad se ispeče posuli bi sa šećerom. Svaki dan su se morale ić čuvat ovce. Na Božić koga je red ić u pašu čuvat ovce, njemu bi se dalo malo kulena i malo tog kruva bravara. Ako je čoban vodila tuđe ovce na pašu, i taj vlasnik bi mu mora dat malo kulena i bravara.⁸⁷

9.3. Božić

Na dan 25. prosinca slavi se jedan od najvećih kršćanskih blagdana, Božić. Dan kada se vjernici vesele i slave rođenje Isusa Krista, Božjeg sina, ujedno i dan koji označava prekretnicu, početak nove godine. Božić je svima poznat kao blagdan darivanja. Običaj darivanja vuče korijene još iz najranijih vremena. U prošlosti dar je obično bila crvena jabuka. Za Božić se novcem, odjećom, obućom, ogrjevom, hranom darivaju siromašni, bolesni, nemoćni i uopće oni kojima je pomoć potrebna.⁸⁸ Iako se taj običaj poprilično modificirao tijekom vremena i danas je prisutan.

Na božićno jutro obavezno se ide na misu, zatim slijedi posjećivanje i čestitanje bližnjim i prijateljima. Prva osoba koja uđe u kuću nazivala se prvi gost. U narodu se vjerovalo

⁸⁶ Dragić, Marko. Badnje jutro i dan u hrvatskoj tradicijskoj kulturi, *Croatica et Slavica Iadertina*, 10 (2), Odjel za kroatistiku i slavistiku, Sveučilišta u Zadru, Zadar, 2014., str. 411.

⁸⁷ Kazala mi je Zorka Miše 2021. godine.

⁸⁸ Dragić, Marko, Hrvatski tradicijski čestitarski ophodi, pohodi i običaji od Božića do Sveta tri kralja, *Croatica et Slavica Iadertina*, 14 (1), 2018., str. 191.

da prva osoba koja uđe u kuću treba biti zdrava i dobronamjerna kako bi donijela zdravlje i sreću ukućanima iduće godine. Dolazak prvog gosta na Božićno jutro bio je običaj rasprostranjen po cijeloj Hrvatskoj. Uz prvog gosta vežu se brojni običaji i obredi koji se razlikuju s obzirom na područje. Branko Đaković navodi tri skupine naziva i izvedenica za prvog gosta:

a) polaznik, polaženik u brojnim inačicama (polažaonik, polažar, polažajnik, polažič, polazivač, polažaj uz pohodnik i obhodnik itd.)

b) poležaj, položnik (poležar, poležak, polježar, polježnik, položajnik, položajac)

c) čestitar, voščilec, gost, prvi gost, nazivač, nazvješćant, badnjačar, božjak, radovan, veseljak.⁸⁹

Marko Dragić ističe kako se prvi gost ili polaznik naziva još i srećonosni. Naime, još od najranijih vremena vjerovalo se da prvi gost donosi sreću vršeći određene obrede kojima iskazuje želje da domaćinu nastupajuća godina bude sretna i plodonosna.⁹⁰

S obzirom da je Božić jedan od najvećih blagdana, stol je bio bogatiji i obilatiji nego li svakog dana. Svaka obitelj nastojala je držati se uobičajenih jela koja su za Božić morala biti obilata.⁹¹

Božić je bia poseban dan. Tad niko nije radia, samo su se veselili ljudi. Veselje je bilo na svakom koraku. Ujutro se išlo na misu, a nakon ljudi bi stali oko crkve i čestitali: Isus se rodio. Na dobro vam došlo porođenje Isusovo. Za božićni ručak svako je pravio šta je ima, većinon su to bila skromna jela. Pravili su se i domaći kolači.⁹²

9.4. Sveti Stjepan Prvomučnik

Stjepanovo, Stipanovo, Stipanja, Stipanje, Stjepanje, Stipandan, Stipandan Božićni, Stepandan, Stipajdan, Štefanje, Šćepandan sve su nazivi za blagdan svetog Stjepana koji se slavi 26. prosinca, to jest drugi dan Božića. Kako ne bi došlo do zabune između spomendana

⁸⁹ Đaković, Branko, Polaznik, polaženik: Prvi božićni gost čestitar, Etnološka tribina: Godišnjak Hrvatskog etnološkog društva, 32 (25), 2002., str. 31.

⁹⁰ Dragić, Marko, Srećonosni gost u Hrvatskoj kulturnoj baštini i europskom kontekstu, *Ethnologica Dalmatica*, 26, 2019., str. 97.

⁹¹ Vojnović Traživuk, Branka, Jedan etnološki pogled na Božić, *Ethnologica Dalmatica* 26, Split, 2019, str. 15.

⁹² Kazala mi je Marija Bareta 2021. godine.

Našašća relikvija sv. Stjepana, koji se svetkuje 3. kolovoza, i blagdana sv. Stjepana Prvomučenika ovaj blagdan se još naziva Stjepandan božićni. Uz drugi dan Božića vezuju se različiti običaji i obredi. Počevši od sv. Stjepana pa sve do blagdana sveta Tri kralja traje koledanje.⁹³ U Okrugu žene bi se obukle u narodne nošnje i pjevale božićne pjesme od vrata do vrata. Također, na sv. Stjepana čestitao se Božić onima koje se nije stiglo posjetiti dan prije. Božić bi se proslavio s užom obitelji, dok je sutradan bio rezerviran za druženje sa širom rodbinom i prijateljima.

9.5. Nevina dječica

Dva dana nakon sv. Stjepana Prvomučenika, odnosno četvrti dan od Božića slavi se blagdan Nevine dječice. U Hrvatskoj ime Nevina dječica koristi se u svega nekoliko mjesta. Sanja Vulić provela je istraživanje o imenu ovog blagdana te došla do zaključka kako je ime Nevina dječica najrjeđe u narodu. Naime, u manjim mjestima, pogotovo u onim koji imaju specifične običaje vezane uz blagdan, ime Nevina dječica nije u upotrebi. Neka od imena koje navodi autorica su: Mladenci, Mladinic, Nekriva dičica, Nedužna dičica, Herodoševo, Šibarjevo, uz brojne izvedenice.⁹⁴

Imena kao što su Herodoševo i Šibarjevo vezana su uz običaj šibanja djece na blagdan Nevine dječice. Majke bi šibale svoju djecu uz znak sjećanja na dan kada je Herod poubijao svu djecu u nadi da će među njima biti mali Isus Krist.⁹⁵

9.6. Silvestrovo

Silvestrovo je dobilo naziv po papi Silvestru I. koji je krstio cara Konstantina I. Velikog, događaj koji je označio veliku prekretnicu za kršćanstvo. Godine 313. nakon svog krštenja, car Konstantin I. Veliki je proglasio kršćanstvo slobodnom religijom. Sve do tada kršćanstvo je bilo zabranjeno i kažnjavano. Spomendan sv. Silvestru je 31. prosinca. Sv.

⁹³ Dragić, Marko. *Sveti Stjepan prvomučenik u hrvatskoj kulturnoj baštini*, Ethnologica Dalmatica 27 (1). Etnografski muzej Split, 2020., str. 45.

⁹⁴ Vulić, Sanja, O nekim pučkim imenima blagdana Nevine dječice, *Folia onomastica Croatica*, (2), 1993.

⁹⁵ Dragić, Marko, Sveta nevina dječica u hagiografiji i hrvatskoj kulturnoj antropologiji. *Ethnologica Dalmatica* 28. Split, 2021., 60.

Silvester prvi je papa koji je umro prirodnom smrću, njegovi prethodnici umrli su mučeničkom smrću. Uz Silvestrovo vežu se brojni običaji, obredi, pjesme i molitve.⁹⁶

Silvio Braica uspoređuje Silvestrovo s Badnjim danom. Kako autor navodi Stara godina ili Savistar je dan priprema.⁹⁷ Dan nakon Silvestrova je Nova godina, stoga na taj dan ljudi se opraštaju od stare godine i pripremaju za novu. Zadnji dan u godini treba zahvaliti Bogu na svim darovima protekle godine i prikazati mu molitve za nastupajuću godinu. Stoga se na Silvestrovo u crkvama slave mise zahvalnice.⁹⁸

9.7. Nova godina

Novi početak, promjena, prekretnica samo neke su od riječi koje opisuju Novu godinu. Umjesto naziva Nova godina u narodu možemo čuti i sljedeće nazive: Mali Božić, Mladi Božić, Mlado lito, Novo lito, Počelo nove godine. Kao i u ostatku adventskog razdoblja, na blagdan Nove godine narod se veseli i zabavlja, obilazi bližnje i prijatelje. U prošlosti blagdan Nove godine nije se slavio kao danas, stariji su ostajali kod kuće, dok su se mladi okupljali i veselili. Također, darivala su se djeca s jabukom u kojoj je bio zaboden novac.⁹⁹

9.8. Sveta Tri kralja

U kršćanskoj tradiciji tri kralja po imenu Baltazar, Melkior i Gašpar uputili su se u Betlehem pokloniti novorođenom Isusu Kristu. Svakom od njih se ukazala zvijezda na nebu, ne znajući jedan za drugoga, slijedili su zvijezdu do Jeruzalema gdje su se susreli tri kralja. Svaki od kraljeva je sa sobom nosio poklon Isusu, tamjan, zlato i mirisavu pomast. O rođenju Isusa Krista ljudi su govorili kao o rođenju novog kralja, što je uznemirilo tadašnjeg kralja Heroda, koji se uplašio za svoje prijestolje. Kako bi se i on poklonio Isusu, potajno je pozvao

⁹⁶ Dragić, Marko. Silvestrovo u hrvatskoj tradicijskoj kulturi, Crkva u svijetu, Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Splitu, 50 (2), Split, 2015, str. 304.

⁹⁷ Braica, Silvio, Godišnji običaji, Split, Marjan, 2004., str. 7.

⁹⁸ Isto, str. 309.

⁹⁹ Dragić, Marko. Silvestrovo u hrvatskoj tradicijskoj kulturi, Crkva u svijetu, Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Splitu, 50 (2), Split, 2015, str. 321.

tri kralja da pronađu dijete. No, tri mudraca su poslije dobili upute od Boga da se ne vraćaju Herodu.¹⁰⁰

Blagdan Sveta Tri kralja slavi se 6. siječnja, šest dana nakon Nove godine. Uz ovaj blagdan vezuje u hrvatskoj tradiciji razni običaj i obredi. Za blagdan Sveta tri kralja koriste se još nazivi Bogojavljenje, ili Vodokršće, a nekada se ovaj blagdan zvao Tri mudraca od istoka. Badnjak koji se stavlja na Badnju večer da gori s ostalim drvima dogorio bi na Tri kralja, što je ujedno označavalo kraj božićnih blagdana. Također, u hrvatskoj tradiciji na blagdan Sveta Tri kralja iznosi se iz kuće božićno drveće.¹⁰¹

Jedan od glavnih liturgijskih činova je blagoslov. Blagoslovljena voda je prvi sakramental kojemu se davala najveća zaštitna uloga protiv demonskih sila.¹⁰² Na blagdan Sveta Tri kralja se odlazi u crkvu na blagoslov soli i vode te se škrope kuća i okućnica.¹⁰³ U Okrugu bi narod blagoslovio par grančica koje bi nosio na zemljišta i grobove.

Na blagdan Sveta Tri Kralja u Okrugu je bio blagoslov vode i soli. Pokrstili bi sol i onda bi doma moga sam pokrstit vodu kad god oćeš. Uzelo bi se malo soli i stavilo u vodu. Išlo bi se i pokrstit vodom i tamjanom ovce i štale, misto di su životinje spavala. Na blagoslov bi svak donia i par grančica, obično su to bile grančice maslina il lovora, koje bi prvo pokrstili, a posli bi ih nosili na naše parcele i stavljali po jenu na zemlju, da boje rodi. Neki ljudi su nosili i na grob svojih pokojnih po blagoslovljenu grančicu.¹⁰⁴

U Okrugu Gornjem na blagdan Sveta Tri kralja pjevale su se pjesme o Tri kralja koji su se uputili pokloniti Isusu u Betlehem:

*Tri su kralja idrila,
da b' Isusa vidila.
Mnogu goru projdoše
dok u Betlem dojdoše.*

¹⁰⁰ Dragić, Marko. Sveta tri kralja u hrvatskoj tradiciji, Crkva u svijetu 42 (1). Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Splitu, Split, 2007., str. 97.

¹⁰¹ Isto, str.

¹⁰² Dragić, Marko. Badnje jutro i dan u hrvatskoj tradicijskoj kulturi, Croatica et Slavica Iadertina, 10 (2), Odjel za kroatistiku i slavistiku, Sveučilišta u Zadru, Zadar, 2014., str. 429.

¹⁰³ Kelava, Josipa. Božićno razdoblje u tradicijskoj baštini posušškoga kraja. Croatica et Slavica Iadertina, 13 (1). Zadar: Odjel za kroatistiku i slavistiku, Sveučilišta u Zadru. 2018., str. 169.

¹⁰⁴ Kazao mi je Nikola Miše 2021. godine.

*Kad u Betlem dođoše,
to Isusa nađoše
i njemu se klanjaše,
Bogu hvalu davaše
Sveton Divon Marijon.¹⁰⁵*

9.9. Sveti Vlaho (Blaž)

Sveti Vlaho živio je u 3. stoljeću u Armeniji. Po zanimanju je bio liječnik. No, nadaren božanskim nadahnućem povukao se u pećinu i ondje živio među divljim životinjama koje ga nisu napadale, već su ga mirno susretale.¹⁰⁶ U Okrugu koristi se ime sv. Blaž. Na spomendan sv. Blaža Okružani odlaze na misu na blagoslov grla. Sv. Vlaho (Blaž) je između ostalog i zaštitnik grla. Po narodnoj predaji neka žena je imala jedinca sina. Kad je dijete jelo ribu zapela mu u grlu velika kost, koju je bilo nemoguće ukloniti. Sv. Vlaho je napravio znak križa i izmolio molitvu te tako spasio dijete od smrti. U svojoj je molitvi navodno rekao: »Ova moja molitva neka ne bude na korist samo ovome djetetu nego i svima, koji bi te, gospodine Bože, u slučaju bolesti grla zamolili u ime moje. Pomozi njim a i svakom ljudskom stvorenju«. ¹⁰⁷

Sv. Blaž je zaštitnik grla. Na sv. Blaža obavezno se išlo u crkvu. Na misu bi pop blagoslovia grlo. On bi sta ispred oltara i drža upaljeno sviću, a ljudi bi se poredali u kolonu jedan iza drugoga i ljubili bi sviću. Mislilo se da će ti to čuvat od ikakve bolesti grla. Pop bi obrisa sviću nakon svakog čovika.¹⁰⁸

9.10. Poklade

Blagdan Sveta Tri kralja, koji se obilježava 6. siječnja, označava završetak božićnog razdoblja u kršćanskoj tradiciji. Period od 7. siječnja pa sve do Čiste srijede poznatiji je kao razdoblje poklada ili karneval. Poklade obilježavaju bogati i raznovrsni običaji, obredi, pjesme,

¹⁰⁵ Isto, str. 102.

¹⁰⁶ Dragić, Marko. Poetika i povijest hrvatske usmene književnosti. Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu, Split, 2008., str. 293.

¹⁰⁷ Nagy, Josip, Sveti Vlaho zaštitnik Dubrovnika, Crkva u svijetu : Crkva u svijetu, 7 (3), 1972., str. 259.

¹⁰⁸ Kazala mi je Marija Bareta 2021. godine.

maskiranje, ophodi i slično. Poznato je da je to vrijeme veselja i zabave. Tijekom cijelog perioda ljudi se maskirali i prerušavali te bi tako hodali od vrata do vrata i sakupljali darove, najčešće su to bili jaja i suho meso, koje bi poslije podijelili međusobno. Posebno slavlje je bilo posljednja tri dana, točnije na Pokladnu nedjelju, ponedjeljak i utorak. Pokladni utorak je bio posljednji dan poklada, sutradan započinje korizma, a s njom i post. Stoga su se ljudi posljednjih dana poklada gostili i obilno jeli.¹⁰⁹

*Prid početak Korizme - išlo se u poklade. Judi su na tovariman bili obučeni tako, da jik se ne mòre pripoznat. Darivali su jik jajiman, suvin smokvan, rogačiman i već ča su judi jemali...*¹¹⁰

*Za poklade se išlo u maškare, običaj je bia da se žene obuku u starinsku robu, zamškarale bi se i tako bi išle po selu. Išlo se od vrata do vrata, pivale su se pisme. Posli šta su skupile nebi podlilile, nego su skupa napravile feštu.*¹¹¹

Kazivačice Marija Bareta i Zorka Mrić prisjećaju se pjesme koju su žene pjevale od vrata do vrata na maškare:

*Na dobro smo ode došli, (ime žene) zdravo našli,
Anđele Božij,
O Isuse isukrsti,
Ti jon pomozi!*

*Na dobro smo ode došli, (ime muškarca) zdravo našli,
Anđele Božij,
O Isuse isukrsti,
Ti ga pomozi!*

*Na dobro smo ode došli, svu famiju dobro našli,
Anđele Božij,*

¹⁰⁹ Dragić, Marko. Velike poklade u folkloristici Hrvata, Croatica et Slavica Iadertina, 8 (1), Odjel za kroatistiku i slavistiku, Sveučilišta u Zadru, Zadar, 2012., str. 155-188.

¹¹⁰ Manuela Bareta Buličić kazala mi je 2017. godine. Običaje je Manuela čula od svoje majke Marije i oca Mate.

¹¹¹ Kazala mi je Zorka Miše 2021. godine.

*O Isuse isukrsti,
Ti pomози!¹¹²*

9.11. Čista srijeda

Nakon pokladnog veselja, slijedilo je razdoblje pokore, odricanja, zabrana, suzdržavanja - korizma. Čista srijeda ili Pepelnica označava kraj poklada i početak priprema za Uskrs, odnosno četrdesetodnevne korizme. Naziv korizma potječe od latinske riječi *quadragesima*, odnosno talijanske riječi *quareisma*, što u prijevodu znači četrdeset.¹¹³ U četrdeset dana korizme ne ubrajaju se nedjelje. Za početak korizme karakteristično je čišćenje, kako kuće, tako i ljudi. Još od najranijih vremena tijekom korizme prakticirale su se post i nemrs, dva pojma koja podrazumijeva različite prakse. Post se odnosila na konzumiranje samo jednog obroka dnevno, dok se pod pojmom nemrs impliciralo na odricanje proizvoda mesnog podrijetla. No, narod nije razlikovao ta dva pojma, već je post imala isto značenje kao nemrs.¹¹⁴ U prošlosti ljudi su znatno više i češće postili nego danas.

Na Čistu srijedu obavlja se obred pepeljanja tijekom kojeg se stavlja pepeo na čelo. Svećenik pepelom piše križ po čelu vjernika i izgovara riječi: „Sjeti se čovječe da si prah i da ćeš se u prah vratiti“.¹¹⁵ Pepeo se dobiva paljenjem prošlogodišnje cvjetnice. Taj pepeo je simbol smrti tijela i prolaznost ovozemaljskoga života.¹¹⁶

U Okrugu na blagdan Čiste srijede su se čistile kuće, poseban običaj je bio očistiti komoštare, o čemu svjedoče kazivanja Zorke Miše i Manuele Bareta Buličić.

Na Čistu sridu čistila se cila kuća. U Okrugu su svi imali komoštru u kući. To je bia lanac koji je bia zadiven u gredu od kuće na teraci i tako je visia. Na njega bi se meka lonac u kojenu bi se kuva ručak. Nismo koristili trinoge za stavljanje lonca jer nije bia

¹¹² Zapisala sam 2021. godine. Kazale su mi Zorka Marić i Marija Bareta.

¹¹³ Čapo-Žmegač, Jasna, Hrvatski uskrsni običaji, Korizmeno-uskrsni običaji hrvatskog puka u prvoj polovici XX. stoljeća, pučka pobožnost, zajednica. Golden marketing, Zagreb 1997., str. 28.

¹¹⁴ Isto, str. 41.

¹¹⁵ Jurilj, Zorica, Korizma i Uskrs u Hercegovačkoj crkveno-pučkoj baštini. *Ethnologica Dalmatica*, 25 (1), 2018.

¹¹⁶ Dragić, Marko, Apotropejski obredi, običaji i ophodi u hrvatskoj tradicijskoj kulturi. *Croatica et Slavica Iadertina*, 3 (3), Odsjek za hrvatski jezik i književnost u Splitu, Zadar, 2007., str. 386.

*siguran i stabilan. Komoštar bi se skidalo i čistilo svake godine na Čistu sridu. Omladina bi vukla priko sela te lance i s njima bi klapali da se operu. Na kraju bi ti lanci sijali ko sunce.*¹¹⁷

*U Čistu sridu - na san početak Korizme, skidale su se komoštre sa komina. Vukle bi se po putu - testi da se očistidu o saje i dima. Svo vrime Kōrizme normalno se rādilo, sve do Veloga četvrtka, ka se radilo do podnin i do Uskrsa više ništa.*¹¹⁸

9.12. Veliki tjedan

Korizmeno razdoblje završava Uskrsom. Tijekom cijele korizme narod se priprema za najveći i najvažniji kršćanski blagdan, no intenzivne pripreme se odvijaju tijekom Velikog ili Svetog tjedna. Veliki tjedan započinje Cvjetnicom, koja se slavi nedjelju prije Uskrsa, a završava na Uskrsnu nedjelju. Za kršćane su posebno značajna tri dana koja prethode Uskrsu, takozvano Sveto trodnevlje: Veliki četvrtak, Veliki petak i Velika subota.¹¹⁹ Svaki dan toga tjedna obilježen je različitim običajima, obredima, misnim slavljinama i molitvama.

*U vrime Vele sedmice, jila bi se jutika i kruv.*¹²⁰

9.12.1. Cvjetnica

Cvjetnica ili Nedjelja Muke Gospodnje je šesta nedjelja korizme, odnosno Cvjetna nedjelja, a ujedno i prvi dan Velikog tjedna. Slavi se u nedjelju prije Uskrsa. Na taj dan se slavi Isusov trijumfalni ulazak u Jeruzalem u dane prije Pashe, opisan u sva četiri Evanđelja (Marko 11:1-11, Matej 21:1-11, Luka 19:28-44, i Ivan 12:12-19).¹²¹ Uz Cvjetnicu vežu se brojni narodni običaji, obredi, misna slavlja, pjesme i molitve, kao što su blagoslov grančica maslina i palme, umivanje u cvijeću, procesije, pjevanje Muke Gospodinove.

¹¹⁷ Kazala mi je Zorka Miše 2021. godine.

¹¹⁸ Manuela Bareta Buličić kazala mi je 2017. godine. Običaje je Manuela čula od svoje majke Marije i oca Mate.

¹¹⁹ Dragić, Marko. Veliki tjedan u crkveno-pučkoj baštini šibenskoga zaleđa. Titius, 8, 2015, str. 156.

¹²⁰ Manuela Bareta Buličić kazala mi je 2017. godine. Običaje je Manuela čula od svoje majke Marije i oca Mate.

¹²¹ Dragić, Marko, Poetika i povijest hrvatske usmene književnosti. Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu, Split, 2008., str. 157.

Pri ulasku Isusa u Jeruzalem narod je mahao grančicama maslina i palme. U znak sjećanja, na Cvjetnicu vjernici nose na misu blagosloviti grančice masline ili palme, ali mogu biti i od drugih biljaka. U Okrugu žene su plele listove u obliku palme od grančica masline, palme i lovora. Blagoslovljene grančice stavljaju se obično na križ na zidu gdje stoje do iduće godine. Grane blagoslovljene na Cvjetnicu štite i brane usjeve, vrtove, stoku i sl., a posebice se koriste za obranu od gromova.¹²²

U Okrugu na Cvitnicu bi se išlo na misu. Na misu se svi donosili grane masline i lovora. Ko je bia vještiji ukrasia bi i isplea te grančice. Na misi bi se prvo blagoslovile grančice koje su ljudi donili, a posli bi išla procesija oko sela. Oni koji su dolazili iz drugih mista kod nas na Cvitnicu su donosili i grančice palme. Po tome se znalo da nisu iz Okruka.¹²³

Za Cvitnicu bi išle brat cviće na livadu. Skupile bi se mi žene iz sela, uvij je bilo živo i veselo, plesale bi i pivale. To cviće je bilo za prat noge.¹²⁴

9.12.2. Veliki četvrtak

Veliki ili Sveti četvrtak slavi se četvrtak uoči Uskrsa. U kršćanskoj tradiciji Veliki četvrtak označava početak Svetog trodnevlja, kojeg čine Veliki četvrtak, Veliki petak i Velika subota. Tijekom ta tri Velika dana slavi se Isusova muka i smrt. Na ovaj dan obilježava se posljednja večera Isusa Krista. Za večeru na dan Velikog četvrtka obično se sprema zelje. Po predaji, Gospa je čekala Isusa s večerom za koju je pripremila zelje, no on nije došao jer su ga uhvatile i otjerale džudije.¹²⁵

Kako ističe autorica knjige *Hrvatski uskrsni običaji* Jasna Čapo Zmegač post je bitan element četrdesetodnevne korizme te ima višestruko duhovno značenje.¹²⁶ U Okrugu većina ljudi nije bila u mogućnosti praviti raskošne i obilne gozbe. Prehrana im se sastojala od onoga

¹²² Jurilj, Zorica, Korizma i Uskrs u Hercegovačkoj crkveno-pučkoj baštini. *Ethnologica Dalmatica*, 25 (1), 2018., str. 18.

¹²³ Kazala mi je Zorka Miše 2021. godine.

¹²⁴ Kazala mi je Zorka Marić 2021. godine.

¹²⁵ Dragić, Marko. Veliki tjedan u crkveno-pučkoj baštini šibenskoga zaleđa. *Titius*, 8, 2015, str. 164.

¹²⁶ Čapo-Žmegač, Jasna, *Hrvatski uskrsni običaji, Korizmeno-uskrsni običaji hrvatskog puka u prvoj polovici XX. stoljeća, pučka pobožnost, zajednica*. Golden marketing, Zagreb 1997., str. 29

što bi sami posadili ili ulovili. Tijekom korizme puk je postio kako i nalažu kršćanski običaji, na stolu se najčešće moglo pronaći zelje i riba, pa tako i na Veliki četvrtak.

Na Cvitnicu, Veli četvrtak i petak pivala se Muka Gospōdinova, a u Veli Četvrtak na kraj i Gospin plač. Pivači su bili: moj dida Toni, barba Inacij, barba Duje - Glavarev, barba Osib - Blažev, barba Marin-Kočica, barba Blaž - Marolin i barba Ivan- Šantov. Nikik od ovik glasov se i sama sičan... Ispožito se zvonilo na malun zvoniku crikve Sv. Karla. Zvonili bi većinun Agnićevi i pokojni barba Ante Miše - zvani Lola. To se zvalo slavljenje. Zvonari bi se uspeli na mali zvonik i rukan vazeli žejezne klipove zvun, kojiman su udrivali po zvonu. Konopi od zvun bi se zaveživali na Misi večere Gospodinove, na Veli četvrtak omac nakon pivanja Slave. Kako su zvona bila vezana - nije se zvonilo, pa se na obred Veloga petka vršajkalo.¹²⁷

Kazivač Vinko Agnić, kao i njegovi preci, bio je zadužen za pozivanje ljudi u crkvu na blagdane Velikog četvrtka i Velikog petka kada su zvona bila zavezana.

Od Velog četvrtka pa svaku večer bi se veživala zvona, a u crkvi bi bila Gospin plač, kad bi zazvonila zvona dica bi se išla umit vodon. Za Veli četvrtak i Veli petak bila bi baraban i išlo bi se po selu s vršaljkom, kojim se vrtilo i tako se stvaralo buku. To je bilo ka određeno slavlje. Vršaljka od popa je klapalica s kojim bi remeta¹²⁸ iša po selu i poziva svit u crkvu.¹²⁹

9.12.3. Veliki petak

Drugi dan Svetog ili Vazmenog trodnevlja je Veliki petak. Zorica Jurilj ističe kako je Veliki petak posebice duhovno snažan i dramatičan.¹³⁰ Na Veliki petak obilježava se muka Isusa Krista te njegova teška i okrutna smrt na križu. Vjernici tog petka strogo poste, jedino za večerom bi se popilo po čašu crnog vina kao uspomenu na prolivenu Isusovu krv. Također,

¹²⁷ Manuela Bareta Buličić kazala mi je 2017. godine. Običaje je Manuela čula od svoje majke Marije i oca Mate.

¹²⁸ Osoba koja je bila zadužena za zvonjenje zvona u crkvi.

¹²⁹ Vinko Agnić kazao mi je 2021. godine.

¹³⁰ Jurilj, Zorica, Korizma i Uskrs u Hercegovačkoj crkveno-pučkoj baštini. *Ethnologica Dalmatica*, 5 (1), 2018., str. 6.

vjerovalo se da će čovjek dobiti onoliko krvi koliko popije vina, stoga je bilo poželjno piti vino na Veliki petak.¹³¹

Na Veliki petak nije se radilo, obrađivalo zemlju, žene i muškarci se nisu uređivali, nije bilo euharistijskih slavlja. Veliki petak je dan žalovanja, nitko ne pjeva. Veći dio dana provodi se u crkvi, pjeva se Muka Gospodinova i ljubi se raspelo.¹³²

Tijekom korizme svakog petka u crkvi se održava Križni put. Narod prolazi 14 postaja Isusovog mučnog i teškog puta do smrti na križu. Na Veliki petak ide se na posljednji Križni put.¹³³

Na Veli petak i subotu kuća se ni smila mest. Žene nisu plele kose, a muški se nisu brijali. U crkvi je bilo vršajki i jena daska, koja je jemala žejezne dile sa svake strane. Zvali smo je klapavica. Barba Marin Agnić - zvani Trce - bi se uspeja na zvonik i klapa sa tun klapavicun.

Ka bi prista klapat zavika bi:" Na pašjun žene, u svetoga Karla prva!" Pa tako i druga i treća - ka obavist ka počimje obred.

*Veli petak je započinja Mukun Gopodinovun i završija bi velikun procesijun oko ciloga sela, ka i danas. Otvorija bi se greb na mali oltar, a prid veli oltar bi se stavija križ. Lizalo se na koliniman o početka crkve do križa.*¹³⁴

9.12.4. Velika subota

Posljednji dan Svetog ili Vazmenog trodnevlja je Velika ili Bijela subota, dan koji prethodi Uskrsu. Velika subota je aliturgijski dan, to jest dan bez euharistijske svečanosti, ali i bez osobitih obreda, a karakterizira ju samoća, šutnja i smirenost.¹³⁵ Zvona koja su bila zavezana na Veliki četvrtak i Veliki petak se odvezuju na Veliku subotu. Kroz jutro, točno vrijeme se razlikuje od mjesta do mjesta, u crkvi bi se pjevala Glorija. U narodnoj tradiciji to je naziv za svečanu himnu koje je bila znak za razvezivanje crkvenih zvona.¹³⁶

¹³¹ Barać, Ivana, Veliki tjedan u crkveno-pučkoj baštini širokobriješkoga kraja, Croatica et Slavica Iadertina, Odjel za kroatistiku i slavistiku, 10/2, Sveučilište u Zadru, Zadar, 2014. str. 380.

¹³² Dragić, Marko. Veliki tjedan u crkveno-pučkoj baštini šibenskoga zaleđa. Titius, 8, 2015, str. 167.

¹³³ Isto, str. 168.

¹³⁴ Manuela Bareta Buličić kazala mi je 2017. godine. Običaje je Manuela čula od svoje majke Marije i oca Mate.

¹³⁵ Babić, Marko Šutnja Velike subote. Služba Božja: liturgijsko-pastoralna revija 53 (1). Split, 2013., str. 80.

¹³⁶ Asturić, Marina, Veliki tjedan u brčanskoj-stonskoj kulturnoj baštini, Ethnologica Dalmatica, 26 (1). Split, 2019., str. 90.

Na Veliku subotu obavljaju se posljednje pripreme za Uskrsnu nedjelju, čistio se dom i dvorište, priprema se hrana koja se nosila u košarama blagosloviti na Vazmeno bdijenje, rjeđe na Uskrs. Među hranom koja se pripremala za uskrsno slavlje bila su i jaja. Od najranijih doba uz Uskrs se vezuje običaj bojanja jaja. Metode i tehnike bojanja jaja razlikovale su se zavisno o mjestu. U kršćanstvu je jaje simbol novoga i vječnoga života što ga je Isus svojim uskrsnućem omogućio svim ljudima.¹³⁷

Navečer narod se okuplja u crkvi te započinje vazmeno ili sveto bdijenje, majka cijele kršćanske liturgije koja završava svečanom euharistijom koja označava Kristovu pobjedu nad smrću i u kojoj se odražava snaga Božje ljubavi koja od mrtvog čini živa.¹³⁸

*U subotu je crkva rano bila otvorena da svit more dolazit i lizat na kolina do križa. Ni bilo Uskrsnoga bdijenja. Glorija bi zvonila u subotu u deset urik izjutra. Ti dan se peka krav o malo bojega brašna i nabada bi se naprskun ili malin bičerinun. Zvali su ga bravar.*¹³⁹

*Za Ukrs se pekla sirnica pod peku, koja se nosila na ponoćku blagoslovit skupa s jajima Jaja smo bojali s biljkom bršljana, kapulom, i crnikom šta se tangaju mriže, nju bi stavili malo u vodu da stoji, pustila bi smeđu boju i onda bi umočili jaja.*¹⁴⁰

9.13. Uskrs

Četrdeset dana priprema, odricanja, pokore i posti završavaju Uskrsom, najvećim i najvažnijim kršćanskim blagdanom na koji se slavi uskrsnuće Isusa Krista iz mrtvih. Uskrs se slavi jedanput godišnje nakon prvog proljetnog punog mjeseca, između 21. ožujka i 25. travnja.¹⁴¹ Na Uskrsno jutro jela se hrana koja bi se blagoslovila večer prije, na Vazmenom bdijenju. Djeca su se posebno veselila tucanju pisanica. Običaj „tucanja jajima“ je običaj-igra probanja tvrdoće jaja. Čije je jaje tvrđe, ono pobjeđuje i natječe se dalje.¹⁴²

¹³⁷ Barać, Ivana, Veliki tjedan u crkveno- pučkoj baštini širokobriježskoga kraja, Croatica et Slavica Iadertina, Odjel za kroatistiku i slavistiku, 10/2, Sveučilište u Zadru, Zadar, 2014. str. 382.

¹³⁸ Dragić, Marko. Veliki tjedan u crkveno-pučkoj baštini šibenskoga zaleđa. Titius, 8, 2015, str. 173.

¹³⁹ Manuela Baretta Buličić kazala mi je 2017. godine. Običaje je Manuela čula od svoje majke Marije i oca Mate.

¹⁴⁰ Zapisala sam 2021. godine. Kazala mi je Marija Baretta.

¹⁴¹ Dragić, Marko. Veliki tjedan u crkveno-pučkoj baštini šibenskoga zaleđa. Titius, 8, 2015, str. 176.

¹⁴² Jurilj, Zorica, Korizma i Uskrs u Hercegovačkoj crkveno-pučkoj baštini. Ethnologica Dalmatica, vol. 25, br.1, 2018., str. 32.

Na Uskrs bi se napravija skromni ručak sa bukun juve. Slavila se i Nedija nakon Uskrsa - koja se zvala -Mali Uskrs. Okruk je ta jema - dvista famij.¹⁴³

9.14. Spasovo

Spasovo, Spasovdan ili Uzašešće je blagdan kojim se obilježava četrdeset dana nakon Uskrsa. Na ovaj blagdan slavi se uskrsnuće Isusa Krista, odnosno njegov ulazak u nebo. Tim činom Isuse je spasio čovječanstvo, odakle ime blagdana. U Hrvatskoj Spasovo karakteriziraju spasovski običaji i ophodi, zvani križari i križarice. Uoči Spasova priredio bi se križ, kojeg bi puk ukrasio cvijećem, kojeg bi straža čuvala preko noći. Sutradan djevojčica i dječak bi nosili križ po mjestu, a iza njih je išla kolona ljudi po dvoje. Djeca bi u loncima i košarama skupljali poklone. Sve je bilo popraćeno prigodnim pjesmama.¹⁴⁴

9.15. Duhovi

Kraj uskrsnog slavlja označavaju Duhovi, blagdan koji nema točno određenog datuma, slavi se pedeset dana nakon Uskrsa, krajem svibnja ili početkom lipnja. Na ovaj blagdan se slavi Duh Sveti, koji uz Oca i Sina čini Presveto Trojstvo, temelj kršćanske vjere. Na taj je dan Isus Krist svojim učenicima podario Duha Svetoga. Napunili su se Duha Svetoga i počeli govoriti tuđim jezicima “kako im je Duh Sveti davao govoriti”. Na taj način Isusovi učenici su mogli po svijetu propovijedati Kristovu vjeru.¹⁴⁵

Uz blagdan Duhovi vežu se brojni običaji i obredi od kojih je većina magijskog karaktera. Na taj dan djevojke bi pjevale Kraljičke pjesme. Kraljički običaji i obredi vežu se uz narodne predaje o kraljicama ljeljama, vodenim vilama. Naime, u narodu se smatralo da su se prerano preminule djevojke i žene pretvarale u vodene vile. Slavenski naziv za vodene vile je rusaljke. S obzirom da su rusaljke usko vezane uz blagdan Duhova, u nekim mjestima ovaj

¹⁴³ Manuela Bareta Buličić kazala mi je 2017. godine. Običaje je Manuela čula od svoje majke Marije i oca Mate.

¹⁴⁴ Dragić, Marko. Spasovo u hrvatskoj tradicijskoj baštini, Crkva u svijetu, Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Splitu, 44 (3), Split, 2009., str. 312.

¹⁴⁵ Dragić, Marko. Poetika i povijest hrvatske usmene književnosti. Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu, Split, 2008., str. 44.

blagdan je upravo po njima dobio ime Rusalije (južna Dalmacija), Risale (Slovenija), Rusadle (Češka), Rusali (Rumunjska), Rusale (Makedonija).¹⁴⁶

9.16. Tijelovo

Tijelovo ili Svetkovina Presvetog Tijela i Krvi Kristove slavi se u četvrtak nakon Presvetog Trojstva. Ovaj blagdan smatra se jednim od najvećih blagdana u katoličkoj crkvi. Na Tijelovo se slavi sakrament euharistije, odnosno Tijelo i Krv Kristova koje simboliziraju kruh i vino s posljednje večere. Vjernici se prisjećaju kako je Bog sišao na zemlju i utjelovio se u tijelu Isusa Krista. Iako je jedan od najznačajnijih kršćanskih blagdana, Tijelovo se počelo slaviti tek u 13. stoljeću. Uvođenje blagdana veže se uz ime Julijanu Liješku, redovnicu kojoj je Bog ukazao na nedostatak blagdana u liturgijskom kalendaru. Naime, prema predaji, Julijana je u šesnaestoj godini imala je ukazanja u kojima je Bog upozorio da ljudi premalo slave Presveti oltarski sakrament Svetoga Tijela i Krvi Kristove, tj. Tijelovo. Prema drugoj predaji Julijana Liješka je na punom Mjesecu vidjela mrlju, koju je protumačila kao nedostatak blagdana u liturgijskom kalendaru.¹⁴⁷ Zahvaljujući njenim upornima i ustrajnim pokušajima, uspjela je u svom naumu. Tijelovo je postao službeni blagdan. Na blagdan Tijelova zabilježena su brojna čudesa diljem svijeta. Kao i drugi blagdani, slavlje Tijela karakteriziraju različiti običaji, obredi i ophodi.

9.17. Gospa Karmelska

Gospa Karmelska ili Gospa od Karmela slavi se 16. srpnja. U Okrugu se na Gospu od Karmele išlo u crkvu na misu, a po narodnoj predaji tada je grožđe rađalo prve plodove. Ti rani grozdovi bi se ubrali i koristili za ukrašavanje kuće.

Na Gospu od Karmen feštalo se, pekle su se srdele. Običaj je bia ukrasit vrata s groždem. Prvo grožđe koje bi sazrilo obisilo bi se na vanjska vrata. Sve rane loze bi rodile na Gospu od Karmen, a druge su sazrivale tek tamo u deveti misec. Stari su uvijek

¹⁴⁶ Dragić, Marko, Lada i Ljeljo u folkloristici Hrvata i slavenskom kontekstu, Zbornik radova Filozofskoga fakulteta u Splitu, 5, Split, 2012., str. 55.-56.

¹⁴⁷ Dragić, Marko, Tijelovo u hrvatskoj katoličkoj crkveno-pučkoj kulturnoj baštini. Crkva u svijetu 54 (1). Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Splitu. Split, 2019., str. 60.-61.

*govorili da se ne valja ić kupat na more i ić u ribu na Gospu od Karmen jer je bilo nevrime.*¹⁴⁸

9.18. Sveti Antun Padovanski

Sveti Antun Padovanski, poznatiji u narodu kao sv. Ante ili sv. Anto, postao je svetac u najkraćem procesu kanonizacije u povijesti crkve. Rođen je u 11. stoljeću u Lisabonu u imućnoj obitelji. Zaredio se 1219. godine u Coimbru. Ubrzo je prešao u red siromašne male braće sv. Franje Asiškoga. Uzrok promjeni je događaj koji ga je potaknuo na razmišljanje. Naime, nedugo nakon što se zaredio, kroz Coimbru prolazila je povorka s relikvijama prvih mučenika franjevac koji su propovijedajući Kristovu vjeru poginuli u sjevernoj Africi. Vidjevši tijela mučenika, sv. Antun Padovanski se odlučio za dosta skromniji i jednostavniji način života. Život je proveo propovijedajući kršćansku vjeru i preobraćajući nevjernike.¹⁴⁹

Na blagdan sv. Antuna mnoštvo vjernika hodočasti crkvama i kapelama posvećenim sv. Antunu, pa tako i Okručani.¹⁵⁰ Na otoku Čiovu je crkva sv. Ante, u kojoj se održava misa na blagdan sv. Antuna Padovanskog, 13. lipnja. Na misu narod je nosio razno cvijeće, među kojim su bili i ljiljani, koji je ujedno jedan od simbola sv. Antuna.

*Na sv. Antu išlo se na misu, al na Drid u Trogir u crkvu sv. Ante koja je na Čiovu. Za sv. Antu prva misa je bila u šest uri. Bile su mise cili dan. Popodne je misa za blagoslov dice. Prva misa je bila Okruška misa, piva je i okruški zbor. Crkva bi za sv. Antu bila nakičena cvićem. Tamo su dva kipa sv. Ante, jedan u crkvi i jedan ispid. Taj dan bi se stavia na srid crkve kip sv. Ante i ljudi su išli oko kipa s cvićem, nosia se ljiljan sv. Ante. Išlo se oko kipa i molilo, neke žene su ostavile cviče ispod kipa, a neke bi uzele, i to se računalo da je blagoslovljeno.*¹⁵¹

¹⁴⁸ Kazala mi je Marija Baretta 2021. godine.

¹⁴⁹ Dragić, Marko, Štovanje sv. Antuna Padovanskoga u hrvatskoj crkveno-pučkoj baštini, *Ethnologica Dalmatica* 25 (1), Etnografski muzej Split, 2018., str. 38-39.

¹⁵⁰ Isto, str. 63.

¹⁵¹ Kazala mi je Marija Baretta 2021. godine.

9.19. Sveti Ivan Krstitelj

Jedan od velikih blagdana u kršćanskoj tradiciji za koji se vežu brojni obredi, običaji, vjerovanja, pjesme je blagdan Svetog Ivana Krstitelja. Ovaj blagdan se slavi 24. lipnja, odnosno na dan rođenja Ivana Krstitelja. U hrvatskoj tradiciji sv. Ivan zaštitnik je od demona i duševnih bolesti. Ivan Krstitelj rođen je u Jeruzalemu, a većinu svog mladenačkog života proveo je samački u pustinji. Bio je posljednji prorok, uglavnom je pripovijedao o Isusu Kristu, kojeg je upravo on krstio.¹⁵²

Najznačajniji običaj koji se veže uz blagdan Svetog Ivana Krstitelja je paljenje ivanjske vatre. Predvečer bi se palila vatra, a mladići i djevojke bi preskakali vatru ivanjskog krijesa. Taj običaj ima lustrativne i apotropejsku funkciju. Vatra i plamen u kršćanstvu simboliziraju mučeništvo i vjerski žar.¹⁵³

Običaj preskakanja vatre razlikuje se u pojedinostima izvođenja od mjesta do mjesta. U Okrugu Gornjem na blagdan Svetog Ivana Krstitelja mladići i djevojke su također preskakali vatru. Kazivači Vinko i Ivanka Agnić prisjetili su se kako su kao mladić i djevojka slavili blagdan Svetog Ivana Krstitelja i sudjelovali u preskakanju ivanjske vatre:

U večer na Svetog Ivana Krstitelja palili bi vatru i onda bi priskakivali vatru. Mladi bi se natjecali ko više može priskočit. To bi bila vatra od peteljki boba da vatra ne bude prejaka da se ne opečemo, ovako vatra nije imala plamen.¹⁵⁴

Dan prije Svetog Ivana išlo se na livadu i bralo se cviče, ljubičaste boje, zove sveti Ivan svitnjak i pivalo se Biži gubo, biži smrad, sutra nam je Ivan dan!¹⁵⁵

9.20. Velika Gospa

Velika Gospa je blagdan zapadne i istočne crkve kojim se slavi Bogorodičino uznesenje na nebo. Blagdan Velike Gospe slavi se 15. kolovoza. Velika Gospa posebno se slavi i štuje u Sinju, gdje vjernici odlaze pokloniti se slici Čudotvorne Velike Gospe. Večer

¹⁵² Dragić, Marko; Dragić, Helena, Sveti Ivan Krstitelj u hrvatskoj tradicijskoj baštini, Croatica et Slavica Iadertina 15 (1). Odjel za kroatistiku i slavistiku, Sveučilište u Zadru, Zadar, 2019., str

¹⁵³ Isto, str. 280.

¹⁵⁴ Zapisala sam 2021. godine. Kazao mi je bračni par Vinko i Ivanka Agnić, oboje su rođeni u Okrugu Gornjem, gdje žive zadnjih 80 godina.

¹⁵⁵ Zapisala sam 2021. godine. Kazala mi je Zorka Marić.

uoči blagdana Velike Gospe, 14. kolovoza, narod se uputi prema Sinju, gdje dolaze pred jutro. S obzirom na blizinu Okruga Sinju, narod iz Okruga, uglavnom žene, je također dan uoči blagdana hodočastio do Sinja.¹⁵⁶

9.21. Sveti Tudor

Sveti Tudor ili sveti Teodor iz Amasije zaštitnik je Okruga Gornjeg, naselja u kojemu je provedeno ovo istraživanje. Blagdan sv. Tudora poseban je dan za sve stanovnike Okruga Gornjeg. Na ovaj blagdan održava se misa ujutro koja je popraćena procesijom kroz mjesto. Nakon misnog slavlja slijedi zabava i čašćenje. Dan prije sv. Tudora tradicionalno se pravio bakalar koji bi svi zajedno jeli u centru mjesta.

Užežin sv. Tudora se postilo, jia se bakalar na bilo il na crveno, a za sutradan je bila velika fešta, obavezno su se frigale fritule. U to vrime to je bia najviši kolač koji se sprema za sve posebne prigode. Ujutro su svi išli na misu, bila je i procesija oko cilog sela. Na početku procesije su nosili kip sv. Tudora. Prije su ga nosili Tudori, Tudor Kočić, Tudor Guda i Tudor Blažev. Pivale su se crkovne pisme. Posli se išlo u rodbine na ručak. Postoji u Okruk crkva sv. Tudora, na staro groblje na plažu, kažu da je napravjena u 9. stoljeću.¹⁵⁷

9.22. Svi sveti i Dušni dan

Dušni dan je stari kršćanski blagdan kojeg karakterizira mir, tišina, spokoj i sjeta. To je dan kada se sjećamo naših pokojnih predaka. Na Dušni dan obilaze se grobovi pokojnih na kojima se pale svijeće i donosi cvijeće. Neki od običaja, kao paljenje svijeća i donošenje cvijeća, zadržali su se do danas. Iako se danas ti običaji prakticiraju na blagdan Svih Svetih, koji se obilježava dan prije, postoje brojni običaji koji su ostali samo u sjećanju starijih generacija. Nošenja hrane i pića na grob pokojnika, zvonjenje zvonima čitavu noć, pomaganje

¹⁵⁶ Dragić, Marko, Duhovna baština Hrvata u šibenskom zaleđu, Titius : godišnjak za interdisciplinarna istraživanja porječja Krke, Vol. 3 No. 3, 2010., str. 150.

¹⁵⁷ Zapisala sam 2021. godine. Kazao mi je Nikola Miše.

siromašnima i obred oprosta bili su specifični za određene krajeve, a danas se smatraju zastarjelim običajima.¹⁵⁸

Blagdan Svih svetih obilježava se 1. studenoga. U nekim krajevima već bi tada počele pripreme za Božić.¹⁵⁹ Stoga u nekim mjestima blagdan Svih svetih nazivao se i Prvim Božićem. U Okrugu Gornjem na Svi svete se išlo na misu i procesiju u zoru:

Svi svete smo zvali prvi Božić, jer je falilo misec dan do Božića i tad bi već počele pripreme. Na Svi Svete se išlo na misu ujutro i molilo bi se Odrišenje mrtvima. A na Mrtvi dan ujutro dok je još bija mrak, prije nego su ljudi išli radit, bi se išlo na misu i mrtvima na groblje. Procesija bi bila ujutro od sela, od stare crkve, doli do mora, di je staro groblje. Išlo se s upaljenin voštanim svjećama i molilo se. Posli su ljudi normalno mogli na posal.¹⁶⁰

10. Okruški trudi

Okruk je u prošlosti bija poznat po buvaru - buhaču i po kapuli... I tribalo ga je slika prin 80-tak godin... Sve je bilo obrađeno... Ni bilo borik, a ka projdete di su sa borike, vidit ćete prizide di se obrađivalo. Di kod se nije mogla sadit loza stavja se buvar-buhač koji je otkupljivan za izradu insekticida. Buvar se prodava u Trogir. Dida Jozo je plača za iskrčit u žedansko za sadnju buvara. Krčila se zemna di je bija smrič i gluver, da bi se posadija buvar.

Morete li zamislit kako je mašklinun izvadit iz zemne smrič ...To bi se čovik izarana do podnin triba satrat za izvadit, jerbo nije to maslina da je moreš privalit, nego smrič koji jema vele žile. U našu gornu kitu je sve bija buvar. Ka bi se buvar bra, bra bi se ili samo cvit koji bi se kroz prste provučiva ili bi se ka levanda kosija...Ka bi se pobra stavja se u vele vriče koje su se zvale sakun.

Masline se nisu sikle i drva nosila doma. Samo bi se rukan skidalo ča se moglo, a velike grane se nisu skidale nikako Di je bila boja zemna tote je bila vinova loza i maslina, pa i smokva.

¹⁵⁸ Dragić, Marko. Dušni dan u hrvatskoj katoličkoj baštini, Obnovljeni život, časopis za filozofiju i religijske znanosti, 68 (3), Filozofsko-teološki institut Družbe Isusove, Zagreb, 2013., str. 425.

¹⁵⁹ Braica, Silvio, Godišnji običaji, Marjan, Split, 2004., str. 5.

¹⁶⁰ Zapisala sam 2021. godine. Kazao mi je Nikola Miše.

Kobijak i Bile njive su bile posađene vinogradima i sve se obrađivalo, ka da je vrtal. Undac ni bilo po Okruku limunik i naranač, oni su se počeli uzgajat puno kašnje. Nisu famije jemale ni špakera, ni frižidera, nego su samo bili – komini. Zato se odilo po šumu i to po 5-6 kilometri za ubrat; i to se brala zelena šuma. Ka biš užga na komin takovu šumu, ništa se o dime ni vidilo. Obrađivalo se sve osin oblogov.

Oblog - je bija dil zemne di je smrič, gluver i pelin. Pelin je bija glamni za loženje i bija je dobar za ribu peć. Bilo je dvadesetak oblogov di se bralo. Nisi smija ubrat šume u tuji oblog, odma bi ti bilo nadvorje i skandal. Nadvorje znači - dolazili bi ti doma prid vrata vikati ako bi bra u tuji oblog. Nisi smija niti tuju oječaricu ubrat, odma bi ti dolazili doma vikati ...

Krave bi se pustile prema Lanjičima i ča bi izile do tamo i nazad i to bi bolo sve. Dida Toni je jema dvi krave, 5-6 ovac, dva prajca, kobilu, pa poslin i kojna i ugotu. Jeno vrime je jema i dvi ugote, ali je jenu bija proda Jakovu Jakovici. Krave su jemali Baretini i Pivetovi, a ovce je jemala skoro svaka famija. Poslin su nabavjali i koze. Svaka je famija jemala tovara ili ugotu.

Prin je svak jema vinograd, pa se i mast i vino prodavalo. Od 1935 godine na Bile njive su bili vinogradi. I sa jema dikod za vidit ostatke ložja. Pokojni dida Toni je o te berbe sa Bilik njiv prodava grožje trgovcima - koji su dolizali iz Trogira. Bile njive jemadu pad o 45 stupnjevik. Ne moreš tamo stvorit pravi put, nego sve cik-cak. Sa samo zamislite put prema i niz Bile njive - i koji je to trud bija... Dojni Baretini su svi jemali vinograde na Bile njive.

Okružani su se bavili i ribarstvom i to Radićevi, Pivetini, Prgini i Mišini. To su bili manji ribari – mrižari. Radićevi i Pivetini su jemali i migavicu i strašin. A koje su se smokve sušile undac. U Kitu Dojnu je moja famija znala osušit po trista kilik smokav. Jemali smo tote i po 25-et smokav. Ka bi se smokve pobrale u siče, a siče bi privrnili po gomili i do pet dan skupili u kašete i na ugotu ili kobilu i - nosi doma. Kita je bila obrađena ka vrtal, a uz sve prizide su bile smokve. A unda loze. Sadilo se tote i kavul, kumiři. Da bi se zemna pripremila za sadnju, vavik se u šesti-sedmi misec kopalo za jesen. I to po - pešest uri. Oraloo se dikod konjima, ali se vavik na motiku prikapalo i kopalo za sadnju loze i svega drugoga. (56-57 godine).

Na gorni put di je bila Čozina kamelica- tote je bila jena loza u gomilu - za koju kažu da je bila sorta Dobrica - Dobričić. (U Kitu su 59 godine Tunculovi uzeli od dide osan kintali grožja i doma je dida donija 7 kintali.)

Moja famija je jemala vinograde u Slanca i Bilušine –i dan-danas u Demunta tri ipo ijade loz - na područje Trogira. I tako bi sa te udaljenosti, nakon ča su cili dan kopali - išli doma nanoge - u Okruk. Dida je sadija i orijs, mindule i oskoruše.

Nije bilo pedja zemne u Okruk- di nije udrija mašklin ili motika, a kamen i stine koje su se vadile prilikun krčenja - su se stavjale sa strane i od njik su se gradile prizide.¹⁶¹

¹⁶¹ Manuela Baretta Buličić kazala mi je 2017. godine. Običaje je Manuela čula od svoje majke Marije i oca Mate.

11. Rječnik

A

Al - ali

Aj – ajde

B

Baba – baka

Barba – ujak, stric

Barban – prutić od loze dužine 30-40 cm kojim se za vrijeme Velikog tjedna u crkvi pri obredima udaralo o banke za vrijeme podizanja Sv. Otajstava kada su zvona zavezana¹⁶²

Bia – bio

Bičerin – mala čašica za žestoka pića

Bimo – bismo

Bisan – bijesan

Bižat – bježati

Boje – bolje

Bokun – komad

Brez – bez

Brime - breme granja ili trava koje se donosilo doma za potpalu vatre

Briškula – kartaška igra

Buknut – izbiti

C

Caklo – staklo

Cila – cijela

Cima – omač kao dio konopa koja se prebacuje preko kolone kad se brod veže

Crikva - crkva

Cukar – šećer

¹⁶² Bareta Buličić, Manuela, Okruška rič: Riičnik okruškog govora, Zagreb: GZH d.o.o., 2015., str. 40.

Cviće – cvijeće

Č

Ča – što

Čakod – štogod

Čovik- čovjek

Ć

Ćer – kćer

D

Dibji – divlji

Dičiji – dječji

Dica - djeca

Dida – djed

Dikod – ponekad, katkad

Dil – dio

Dilit – dijeliti

Dite – dijete

Diva – djevojka

Divičica – djevojčica

Divojka - djevojka

Dobit – doći u posjed čega

Dojtor – doktor

Doli - dolje

Donit – donijet

Dopoja – do polja

Dovojno – dovoljno

Dunit – zapuhati vjetar

Dositit – dosjetiti

Dvista – dvjesto

F

Famija – obitelj

Feštat - slaviti

G

Gresti – ići

Greb – grob

Grožje - grožđe

Gujčerica – gušterica

I

Idrit – jedriti

Ijada - tisuću

Ika – ikad

Il - ili

Isprid – ispred

Ispožito – obavezno

Izajći – izaći

Izloženik – izloženi

Ižnje – iz nje

J

Jemat – imat

Jena – jedna

Jenog – jedan

Jerbo - jer
Jid – ljutnja, bijes
Jidan – jadan
Jik – njih
Jist – jest
Jon - njoj
Jubav – ljubav
Judi – ljudi
Jun – njoj
Jutika – vrsta luka

K

Ka – kao
Kaduja - kadulja
Kančelar – kancelar
Kantun – ugao, kut
Karat – svađat
Karta - papir
Kašnje – kasnije
Kašeta – posebno izrađen sanduk u koji se smješta ulovljena riba
Kil – kilogram
Klapat – stvarati buku
Ko – tko
Kojn – konj
Kolina – koljena
Komin – prostor uz kuću s otvorenim ognjištem
Komoštre – lanac nad kominom na kojemu visi kotao
Košuja – košulja
Kruv – kruh

Kuč – kuća

Kupatilo – zahod

Kuvati - kuhati

Kuražijast – znatiželjan

Kužina – kuhinja

L

Lala – tulipan

Lancuni – plahta

Leja – leđa

Levanda – lavand

Lijče – lišće

Lipeg - lijepog

Lipota – ljepota

Lirce – lice

Lito – ljeto

M

Malun – mala

Manistra – tjestenina

Manjik – manjih

Marindavat – doručkovat

Mašklin – budak

Meknit- staviti

Mendula – badem

Misec – mjesec

Misto – mjesto

Mliko – mlijeko

Mogušnosti – mogućnosti

Molat – otpustiti, odvezati

More – može

Motika - oruđe za kopanje, prekopavanje i usitnjavanje zemlje

Mriža – mreža

Mučat – šutjeti

Mudrik – mudrih

Muntanje – stranputica

Mušno – neugodno

N

Nakun – nakon

Napravjen – napravljen

Narest – narasti

Naza – nazad

Nazivje – naziv

Nedilja – nedjelja

Nepomišno – nepomično

Nervozato – nervozno

Nesriknjica – nesretnica

Nevirica – nevjerica

Nevrime – nevrjeme

Ni – nije

Nidir – nigdje

Niki – neki

Niko – nitko

Nikogar – nikoga

Nikoliko – nekoliko

Nima – nema

Ništo – nešto

Nome – onome

Nu – ondje

O

O – od

Obać – obići, posjetiti

Obavist – obavijest

Obisit – objesiti

Obnavajt – obnavljati

Očjuk – oči

Odat – udati

Odit – ići

Okad – otkad

Oli – ali

Omac – odmah

Oni – onaj

Onin – onim

Overtit – opametiti

Ovik – ovih

P

Pažjivo – pažljivo

Pašju – pašu

Pensija – mirovina

Pešest – pet–šest

Pinez – novac

Pivat – pjevati

Pivač – pjevač

Poć – krenuti

Počimat – počinjati

Podilit – podijeliti

Pojist - pojesti
Ponistra – prozor
Ponit – ponijeti
Poodavat – poudavati
Pobidnički – pobjednički
Pop – svećenik
Poslomni – poslovni
Potriba – potreba
Posal – posao
Posrid - usred
Posteja – krevet
Posić – posijeći
Povirenje – povjerenje
Pridušlica - pridošlica
Prijatej – prijatelji
Prikumatit - pretrpjati
Proliće – proljeće
Primisit – premjestiti
Primučat – prešutjeti
Prin – prije
Pripovidač – pripovjedač
Priskakat – preskakati
Pritrpit – pretrpjati
Priživit – preživjeti
Providit - udijeliti

R

Rakamat – izvesti
Razdobje – razdoblje

Raznit - raznijeti

Rina – morski pijesak

Rest – rasti

Remeta – osoba na usluzi u sakristiji i općenito crkvi¹⁶³

Rič – riječ

Ritko – rijetko

Reloj – sat

S

Sa – sad

Saja – čađa

San – sam

Sazriti – sazrijeti

Sičat – sjećati

Sidit – sjediti

Skiman - s kojima

Skula – škola

Sligat – slijegati

Slip – slijep

Smit – smjeti

Sobon – sa sobom

Sobzirun – s obzirom

Spati – spavati

Srića – sreća

Sritan – sretan

Stavjat – stavljati

Stina – stijena

Susida – susjeda

Susrist – susresti

¹⁶³ Bareta Buličić, Manuela, Okružska rič: Riičnik okružskog govora, Zagreb: GZH d.o.o., 2015., str. 329.

Suv – suh

Svit – narod

Savit – savjet

Svidit – svidjeti

Svitovat – savjetovati

Š

Šapnit – šapnuti

Škojke – školjke

T

Teraca – balkon

Testa – cesta

Ti – taj

Tica – ptica

Tin – tim

Tit – htjeti

Tirat – tjerati

Tisto – tijesto

Tišcat – stiskati

Tomen – tomu

Tote – tu

Tovar – magarac

Tramintavat – uznemiravati

Tribat –trebati

Truzne – trzne

Tun – tom

U

Udrit – udariti

Ulizla – ušla

Umisit – umijesiti

Umrit – umrijeti

Un – on

Unda – onda

Ura – vrijeme

Uskisnit – narasti

Ušjuk – uši

Uvik – uvijek

Uviravat – uvjeravati

Uviti – uvjeti

Uzmajka – manjka

Už – uz

Užežin – uoči

V

Vapor – brod

Vavik – uvijek

Vazest, vazet – uzeti

Vidit – vidjeti

Vitar – vjetar

Višje – više

Voja – volja

Vridan – vrijedan

Vridnost – vrijednost

Vrtal – vrt

Vršajka – drvena čegrtaljka kojom se za vrijeme Velikog tjedna ljude pozivalo u crkvu sv. Karla¹⁶⁴

Z

Zadiven – zaboden

Zadivjen – zadivljen

Zadovojan – zadovoljan

Zaminit – zamijeniti

Zamišjat – zamisliti

Zapameti – zapamti

Zarobjen – zarobljen

Zase – za sebe

Zavežat – zavezati

Zemla – zemlja

Zlovojan – zlovoljan

Zog – igralište za balote

Ž

Žaj – žaljenje za nečim

Želit – željeti

Živit – živjeti

¹⁶⁴ Bareta Buličić, Manuela, Okružna rič: Riičnik okružskog govora, Zagreb: GZH d.o.o., 2015., str. 427.

12. Zaključak

Usmena književnost čini nezamjenjiv i neizostavan dio korpusa hrvatske književnosti. To je nasljedstvo koje su nam ostavili preci. Kroz nju dobivamo uvid u svakodnevnicu naših prethodnika. Ljudi su godinama i stoljećima s koljena na koljeno prenosili usmene tvorevine za čiju su inspiraciju koristili vlastito iskustvo i važne događaje koji su obilježili život njihovog naroda te su ih dijelili s drugima recitirajući ih u grupama ljudi. Posebnu ulogu u društvu su imali podjedinci koji su imali dar stvaranja umjetnosti iz svakodnevnih situacija. Iako nikada nećemo imati potpuni korpus hrvatske usmene književnosti, uzevši u obzir stotine i tisuće usmenih sadržaja koji nisu zapisani, a samim time trajno izgubljeni, bitno je zapisivati i bilježiti narodne predaje. Usmena tradicija nije samo pričanje priča, već je način održavanja kulture i povijesti zajednice.

Iz ovog rada vidimo koliko je zapravo bogata usmena baština općine Okrug, kao što je i čitava hrvatska usmena baština. U Okrugu većina navedenih običaja nije u optjecaju, već živi samo u sjećanjima najstarijih. U radu su zapisane brojne ljubavne pjesme, ali i one vjerske tematike, koje svjedoče o pobožnosti Okručana. Osim usmenih lirskih vrsta, zapisane su i prozne usmene vrste, među kojima su bajke, predaje, odnosno pričanja iz života i demonske predaje, basme, poslovice i mudre izreke. Svi ovi zapisani terenski iskazi svjedoče o životu u Okrugu prije više od pola stoljeća. Za neke sadržaje možemo pretpostaviti da su stariji i od sto godina, s obzirom da su ih kazivači čuli od svojih predaka. Velika većina usmenih oblika nastala je s ciljem zabave i razbibrige. Zbog svog opuštenog karakter i lake pamtljivosti usmene književne vrste privlačne su i zanimljive ljudima, te ih s lakoćom i zadovoljstvom slušaju i pamte. Osim što su ove pjesme i priče kratke i zabavne za slušati, vrlo su poučne i bezvremenske, te se mogu primjeniti i na sadašnjost. Usmena književnost može sadržavati različite informacije o međuljudskim odnosima, povijesnim događajima, prirodi, istaknutim pojedincima, narodnim običajima određenog područje. Također, narodne predaje koje tematiziraju općeljudske i univerzalne vrijednosti u sebi imaju utkane pouke koje su relevantne i danas.

Tijekom godina i stoljeća dogodile su se brojne promjene koje uključuju način života i kulturu. Kako kultura i način života, tako su se mijenjali i usmeni oblici, svaka generacija mijenjala je prethodnu verziju. Upravo kroz usmeno stvaralaštvo možemo saznati o

promjenama i njihovim uzrocima. Usmeni oblici žive dok za njih ima potrebe. U jednom trenutku usmena tvorevina može postati nepotrebna ili pak nezanimljiva, gubeći svoju funkciju prijeti joj mračan put u zaborav. Takvu sudbinu proživljavaju brojni usmeni sadržaji. Svakodnevno velika količina podataka odlazi bez mogućnosti povrata. Narodna predaja živi u ljudima, i to obično starijim generacijama, koje nažalost odlaze noseći sa sobom vrijedno narodno blago. Kulturna baština je vrlo važan dio jednog mjesta te je treba negovati i čuvati, i ne dopustiti da padne u zaborav.

Izvori

Vlastiti terenski zapisi

Popis kazivača

Prva kazivačica je Zorka Miše, djevojačko prezime joj je Vukman. Rođena je 1940. godine u mjestu Seget Donji u kojemu je živjela do dvadesetprve godine kada se udala i preselila u Okrug Gornji. U Segetu, Zora je živjela sa majkom i ocem, te dvi sestre i jednim bratom. Majka joj je bila domaćica, te je ponekad prodavala ribu koju bi oni ulovilo. Dok je otac bio ribar. Živjeli su u kamenoj kući pored ceste. Kao mlada djevojka, Zora je plesala kolo s drugim curama iz sela, te su tako nastale većina ovih pjesama. Smišljanje pjesama, kratkih zagonetki bila je glavna zanimacija kako bi se skratilo vrijeme čuvanja ovci na paši, ili pak dug put do škole.

Druga kazivačica je Manuela Bareta Buličić. Rođena je u Okrugu Gornjem 1962. godine te tu je odrasla i udala se. Danas Manuela živi u Splitu. Provela je većinu života u Okrugu Gornjem, te se uvijek zanimala za narodnu baštinu svoga malog mjesta. Zbog svog velikog interesa za stari okruški govor desetak godina je skupljala od starijih mještana u Okrugu riječi i fraze, koja je zapisala u svojoj knjizi. Napisala je rječnik *Okruška rič – ričnik okruškog govora* u kojoj se nalaze većina riječi od četrdesetih do sedamdesetih godina prošlog stoljeća, koje su se koristile na tom području. Osim riječi, u rječniku se mogu pronaći neke zanimljive fraze te porijeklo svih okruških prezimena. U procesu skupljanja riječi za svoj rječnik, zapisala je sa strane i neke priče i pjesme koje je čula od uže obitelji, posebno od bake i majke.

Treći kazivač je Nikola Miše. Rođen je u Okrugu Gornje 1932. godine gdje i danas boravi. Nikola Miše je pohađao školu u Okrugu Gornjem. Škola tog vremena bila je pod talijanskim utjecajem, što se uvelike odrazilo i u nastvanom programu. Tijekom života radio je kao električar u brodogradilištu Trogir. U slobodno vrijeme družio se s prijateljima igrajući karte i balote te loveći ribu po noći.

Četvrti kazivači su bračni par Vinko i Ivanka Agnić. Vinko i Ivanka su od rođenja u Okrugu Gornjem. Vinko Agnić rođen je 1933. godine u Okrugu Gornjem. Bio je inženjer strojarstva i upravitelj stroja na brodu u Brodotrogiru. Osim toga, kao i većina ljudi u Okrugu, Vinko se bavio ribolovom i poljoprivredom. Kao mladić u slobodno vrijeme je igrao u

nogometnom klubu Slavenu u Trogiru. Vinko je, kao i njegovi preci, bio aktivan član crkve. Ivanka Agnić, kao i Vinko, rođena je u Okrugu 1937. godine, djevojačko prezime joj je Kuzmanić. Ivanka je bila domaćica, brinula se o kući i obitelji, a ponekad bi išla u ribolov s mužem.

Peta kazivačica je Zorka Marić. Zorka Marić, djevojački Piveta, je rođena 1940. godine u Okrugu Gornjem gdje i danas živi. Kazivačica je tijekom života bila vrlo aktivna u društvu, sudjelovala u raznim prigodama, često je pjevala u narodnoj nošnji s drugim ženama. Također, vodila je zajedno s mužem Jozom radio emisiju.

Šesta kazivačica je Marija Baretta. Marija Baretta, djevojački Radić, rođena je 1947. godine u Okrugu Gornjem. Kazivačica se rodila, odrasla i udala u Okrugu Gornjem. Radila je u Trogiru kao računovođa, a danas je u mirovini. Tijekom svog djetinjstva voljela je slušati priče koje joj je pričala baka Marija, koja je, kako kaže kazivačica, Nostradamus onog doba.

Literatura

1. Asturić, Marina, *Veliki tjedan u bročanskoj-stonskoj kulturnoj baštini*, *Ethnologica Dalmatica*, 26 (1), Split, 2019., 67-96.
2. Asturić, Marina, Advent u brončano-stonskoj tradicijskoj kulturi, *Ethnologica Dalmatica*, (25), 2018., str.
3. Babić, Marko, Šutnja Velike subote. Služba Božja: liturgijsko-pastoralna revija 53 (1), Split, 2013. 80-91.
4. Badurina, Anđelko, Leksikon ikonografije, liturgike i simbolike zapadnog kršćanstva. Kršćanska sadašnjost, Zagreb., 1990.
5. Barać, Ivana, Veliki tjedan u crkveno- pučkoj baštini širokobriježškoga kraja, *Croatica et Slavica Iadertina*, Odjel za kroatistiku i slavistiku, 10/2, Sveučilište u Zadru, Zadar, 2014. str. 375.-385.
6. Bareta Buličić, Manuela, Okružna rič: Riičnik okružnog govora, Zagreb: GZH d.o.o., 2015.
7. Bistrić, Marija, Ivon, Katarina, Teorijski pristupi i recepcijski učinci bajki. *Acta Iadertina*, 16 (2), 2019., str. 131-146.
8. Botica, Stipe. Povijest hrvatske usmene književnosti, Školska knjiga, Zagreb, 2013.
9. Botica, Stipe. Usmene lirske pjesme, SHK, Zagreb, 1996.
10. Bošković-Stulli, Maja. Usmena književnost nekad i danas, Prosveta, 1983.
11. Bošković-Stulli, Maja, Priče i pričanje, Matica hrvatska, Zagreb, 1997.
12. Braica, Silvio, Božićni običaji. *Ethnologica Dalmatica*, (13), Split, 2004.
13. Braica, Silvio, Godišnjih običaja, Marjan, Split, 2004.
14. Čapo-Žmegač, Jasna, Hrvatski uskrсни običaji, Korizmeno-uskrсни običaji hrvatskog puka u prvoj polovici XX. stoljeća, pučka pobožnost, zajednica. Golden marketing, Zagreb 1997.
15. Čubelić, Tvrtko, Usmene narodne poslovice, pitalice, zagonetke, Sveučilišna naklada Liber, Zagreb, 1975.
16. Deghenghi Olujić, Elis, Privlačnost bajke: bajka između prošlosti i sadašnjosti, *Studia Polensia*, 7 (1), 2018., str. 73-108.
17. Dragić, Helena. Osobna imena motivirana imenima ranokršćanskih mučenica. *Croatica et Slavica Iadertina*, 13 (2), Odjel za kroatistiku i slavistiku, Sveučilište u Zadru, Zadar, 2017., 235.-252.

18. Dragić, Marko. Tri svete Marije u hrvatskoj Pasijskoj pučkoj književnosti, *Crkva u svijetu: Crkva u svijetu*, 56 (1), 2021., str. 54-84.
19. Dragić, Marko. Sveta nevina dječica u hagiografiji i hrvatskoj kulturnoj antropologiji. *Ethnologica Dalmatica* 28. Split, 2021., 51-73.
20. Dragić, Marko. Sveti Stjepan prvomučenik u hrvatskoj kulturnoj baštini, *Ethnologica Dalmatica* 27 (1). Etnografski muzej Split, 2020., str. 37.-84.
21. Dragić, Marko; Dragić, Helena, Sveti Ivan Krstitelj u hrvatskoj tradicijskoj baštini, *Croatia et Slavica Iadertina* 15 (1). Odjel za kroatistiku i slavistiku, Sveučilište u Zadru, Zadar, 2019. 275-329.
22. Dragić, Marko, Tijelovo u hrvatskoj katoličkoj crkveno-pučkoj kulturnoj baštini. *Crkva u svijetu* 54 (1). Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Splitu. Split, 2019., str. 59-81.
23. Dragić, Marko, Srećonosni gost u Hrvatskoj kulturnoj baštini i europskom kontekstu, *Ethnologica Dalmatica*, (26), 2019., str. 97-121.
24. Dragić, Marko, Hrvatski tradicijski čestitarski ophodi, pohodi i običaji od Božića do Sveta tri kralja, *Croatia et Slavica Iadertina*, 14/1 (14) , 2018., str. 189-230.
25. Dragić, Marko, Štovanje sv. Antuna Padovanskoga u hrvatskoj crkveno-pučkoj baštini, *Ethnologica Dalmatica* 25 (1), Etnografski muzej Split, 2018. 37. – 66.
26. Dragić, Marko. Veliki tjedan u crkveno-pučkoj baštini šibenskoga zaleđa, *Titius*, (8), Filozofski fakultet Split, Split, 2015., str. 155-183.
27. Dragić, Marko. Silvestrovo u hrvatskoj tradicijskoj kulturi, *Crkva u svijetu*, Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Splitu, 50 (2), Split, 2015, str. 303-323.
28. Dragić, Marko. *Sveti Nikola - biskup u hagiografskoj baštini Hrvata*, *Ethnologica Dalmatica*, 22 (1), Etnografski muzej, Split, 2015. str. 5-42.
29. Dragić, Marko. Kult sv. Barbare u kršćanskoj tradiciji Hrvata, *Nova prisutnost: časopis za intelektualna i duhovna pitanja*, XIII (2), Zagreb: Kršćanski akademski krug (KRAK), 2015., str. 141-163.
30. Dragić, Marko. Badnje jutro i dan u hrvatskoj tradicijskoj kulturi, *Croatia et Slavica Iadertina*, 10 (2), Odjel za kroatistiku i slavistiku, Sveučilišta u Zadru, Zadar, 2014., str. 399-435.

31. Dragić, Marko. *Dušni dan u hrvatskoj katoličkoj baštini*, *Obnovljeni život*, časopis za filozofiju i religijske znanosti, 68 (3), Filozofsko-teološki institut Družbe Isusove, Zagreb, 2013., str. 417-426.
32. Dragić, Marko. *Velike poklade u folkloristici Hrvata, Croatica et Slavica Iadertina*, 8 (1), Odjel za kroatistiku i slavistiku, Sveučilišta u Zadru, Zadar, 2012., str. 155-188.
33. Dragić, Marko, Lada i Ljeljo u folkloristici Hrvata i slavenskom kontekstu, *Zbornik radova Filozofskoga fakulteta u Splitu*, (5), Split, 2012., str. 43-62.
34. Dragić, Marko. *Badnja noć u folkloristici Hrvata, Croatica et Slavica Iadertina*, (6), Odjel za kroatistiku i slavistiku, Sveučilišta u Zadru, Zadar, 2010., str. 229-264.
35. Dragić, Marko, *Veliko trodnevlje u ramskoj pasionskoj baštini*, *Hum*, (6), Časopis Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Mostaru. Mostar, 2010., str. 81-104.
36. Dragić, Marko, *Duhovna baština Hrvata u šibenskom zaleđu*, *Titius : godišnjak za interdisciplinarna istraživanja porječja Krke*, 3 (3), 2010., str. 123-174.
37. Dragić, Marko. *Spasovo u hrvatskoj tradicijskoj baštini*, *Crkva u svijetu*, Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Splitu, 44 (3), Split, 2009., str. 305-328.
38. Dragić, Marko, *Etnografsko-filološki prinosi tradicijskoj kulturi drniškoga kraja*, *Godišnjak Titius: godišnjak za interdisciplinarna proučavanja porječja Krke* 1. (1). Split 2008., str. 167-205.
39. Dragić, Marko, *Advent u liturgiji i narodnoj kulturi Hrvata*, *Crkva u svijetu*, Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Splitu, 43 (3), Split, 2008., str. 414-440.
40. Dragić, Marko. *Drvo badnjak u kršćanskoj tradicijskoj kulturi*, *Crkva u svijetu*, 43 (1), Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Splitu, Split, 2008, 67-91.
41. Dragić, Marko. *Poetika i povijest hrvatske usmene književnosti*. Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu, Split, 2008.
42. Dragić, Marko. *Sveta tri kralja u hrvatskoj tradiciji*, *Crkva u svijetu* 42 (1). Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Splitu, Split, 2007., str. 96-117.
43. Dragić, Marko, *Apotropejski obredi, običaji i ophodi u hrvatskoj tradicijskoj kulturi*. *Croatica et Slavica Iadertina*, 3 (3), Odsjek za hrvatski jezik i književnost u Splitu, Zadar, 2007., str. 369-390.
44. Đaković, Branko, *Polaznik, polaženik: Prvi božićni gost čestitar*, *Etnološka tribina : Godišnjak Hrvatskog etnološkog društva*, 32 (25), 2002., str. 27-38.
45. Grgurević, Ivan, Fabris, Katja, *Bajka i dijete s aspekta junaka usmenoknjiževne i filmske bajke*, *Metodički obzori*, 7(2012)1 (14), 2012., str. 155-166.

46. Jurilj, Zorica, Korizma i Uskrs u Hercegovačkoj crkveno-pučkoj baštini. *Ethnologica Dalmatica*, (25), 2018., str. 5-35.
47. Kekez, Josip, Usmena književnost, u Škreb – Stamać, Uvod u književnost, IV. Poboľšano izdanje, Globus, Zagreb, 1986.
48. Kekez, Josip, Poslovice i njima srodni oblici, Zavod za znanost o književnosti, Zagreb, 1984.
49. Kekez, Josip, Poslovice, zagonetke i govornički oblici, SHK, MH, Zagreb, 1996.
50. Kelava, Josipa. Božićno razdoblje u tradicijskoj baštini posušškoga kraja. *Croatica et Slavica Iadertina*, 13 (1)., Zadar: Odjel za kroatistiku i slavistiku, Sveučilišta u Zadru, 2018., str. 157-171.
51. Kolar Billege, Martina; Budinski, Vesna, Poslovice kao metodički predlošci za ostvarivanje odgojno-obrazovnih ishoda u nastavi Hrvatskoga jezika u primarnom obrazovanju, *Dani hrvatske knjige i riječi: Dani Balinta Vujkova / Čeliković, Katarina (ur.)*, Subotica: Hrvatska čitaonica i Zavod za kulturu vojvođanskih Hrvata, 2020. str. 55-66.
52. Nagy, Josip, Sveti Vlaho zaštitnik Dubrovnika, *Crkva u svijetu : Crkva u svijetu*, 7 (3), 1972., str. 256-270.
53. Rihtman-Auguštin, Dunja, Knjiga o Božiću, Božić i božićni običaji u hrvatskoj narodnoj kulturi, Golden marketing, Zagreb, 1995.
54. Vekić, Denis, Mitske i demonološke predaje u usmenoknjiževnoj teoriji: poetička obilježja i žanrovske odrednice predaje, *Croatica et Slavica Iadertina*, 12/1 (12.), 2014., str. 199-230.
55. Vojnović Traživuk, Branka, Jedan etnološki pogled na Božić, *Ethnologica Dalmatica*, (26), Split, 2019., str. 1-23.
56. Vulić, Sanja, O nekim pučkim imenima blagdana Nevine dječice, *Folia onomastica Croatica*, (2), 1993., str. 99-107.

Sažetak

TRADICIJSKA KULTURA U OKRUGU KOD TROGIRA S POSEBNIM OSVRTOM NA DIDAKTIČNOST

U ovom radu prikazan je samo mali dio narodnog blaga općine Okrug. Ovaj dio otoka Čiova ostaje poprilično neistražen kada je riječ o usmenoj književnosti. Važnost zapisivanja i očuvanja usmene narodne predaje je neupitna. Iz dana u dan način života i narodni običaji mijenjaju se, dolaze novi, odlaze stari, stoga neki od navedenih u ovom radu mogu nam se činiti zastarjelim ili pak nikada nismo čuli za njih. Većina narodnih predaja i običaja zapisanih u radu opisuje život prije pola stoljeća i više. Zapisujući riječi kazivača pronalazimo razne vrste usmene književnosti, usmene lirske oblike, ali i one prozne, kao što su bajke, pričanja iz života, predaje, poslovice, mudre izreke, koji su tijekom godina prenošeni s koljena na koljeno, odnosno iz generacije u generaciju. U drugom dijelu rada fokus je na običajima, obredima i ophodima vezanim uz blagdane, koji svjedoče o pobožnosti naroda. Usmena književnost može sadržavati bitne podatke iz kojih možemo saznati i naučiti o narodu i području predaja, od porijekla narodnih običaja, načinu života do podataka o našim precima i o samom mjestu Okrugu. Osim očuvanja narodnog blaga, usmena književnost također sadrži didaktičnu i edukativnu vrijednost. Uči nas o nekom drugačijem životu, međutim, također nas poučava vrijednostima i pravilima koje i dan danas možemo primijeniti.

Ključne riječi: usmena književnost, Okrug, tradicijska kultura, vjerski običaji, didaktika

Abstract

TRADITIONAL CULTURE IN OKRUG NEAR TROGIR WITH SPECIAL REFERENCE TO DIDACTICS

The paper presents only a small part of the national treasure of Okrug. This part of the island of Čiovo remains fairly unexplored when it comes to oral literature. The importance of writing down and preserving oral traditions is unquestionable. Each day that goes by the way of living and folk customs change, new ones come, old ones go, so some of the ones mentioned in this paper may seem outdated or are unknown to our generations. Most of the oral traditions and customs written down in this paper describe life half a century ago and more. By writing down the words of the narrator, we find various types of oral literature, fairytales, stories from life, lyric poems, proverbs and wise sayings, which have been passed down from generation to generation. In the second part of the paper, the focus is on religious customs and rituals related to the holidays in the Liturgical calendar, which testifies to the existence of a strong connection between people and faith. Oral literature can contain important information from which we can learn, from the origin of folk customs, way of life to information about our ancestors and about Okrug itself. In addition to preserving the national treasure, oral literature also contains didactic and educational value. It shows us a completely different way of life, moreover, it also teaches us values and rules that we can still apply today.

Key word: oral literature, Okrug, religious customs, traditional culture, didactics

SVEUČILIŠTE U SPLITU
FILOZOFSKI FAKULTET

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

kojom ja Jelena Miše, kao pristupnik/pristupnica za stjecanje zvanja magistra/magistrice hrvatskog i talijanskog jezika i književnosti izjavljujem da je ovaj diplomski rad rezultat isključivo mogega vlastitoga rada, da se temelji na mojim istraživanjima i oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio diplomskoga rada nije napisan na nedopušten način, odnosno da nije prepisan iz necitiranoga rada, pa tako ne krši ničija autorska prava. Također izjavljujem da nijedan dio ovoga diplomskoga rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Split, 15.9.2021.

Potpis

Jelena Miše

OBRAZAC I.P.

**IZJAVA O POHRANI ZAVRŠNOG / DIPLOMSKOG RADA U DIGITALNI
REPOZITORIJ FILOZOFSKOG FAKULTETA U SPLITU**

STUDENT/ICA	Jelena Miše
NASLOV RADA	Tradicijista kultura u okrugu kod Trogira s posebnim osvrtom na didaktičnost
VRSTA RADA	Diplomski rad
ZNANSTVENO PODRUČJE	Humanističke znanosti
ZNANSTVENO POLJE	Filelogija
MENTOR/ICA (ime, prezime, zvanje)	Marko Dragić, prof. dr. sc.
KOMENTOR/ICA (ime, prezime, zvanje)	
ČLANOVI POVJERENSTVA (ime, prezime, zvanje)	1. Marko Dragić, prof. dr. sc. 2. Lucijana Armanda Šundov, doc. dr. sc. 3. Nikola Surara, dr. sc.

Ovom izjavom potvrđujem da sam autor/ica predanog završnog/diplomskog rada (zaokružiti odgovarajuće) i da sadržaj njegove elektroničke inačice u potpunosti odgovara sadržaju obranjenog i nakon obrane uređenog rada. Slažem se da taj rad, koji će biti trajno pohranjen u Digitalnom repozitoriju Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Splitu i javno dostupnom repozitoriju Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu (u skladu s odredbama Zakona o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju, NN br. 123/03, 198/03, 105/04, 174/04, 02/07, 45/09, 63/11, 94/13, 139/13, 101/14, 60/15, 131/17), bude (zaokružiti odgovarajuće):

- a.) u otvorenom pristupu
- b.) rad dostupan studentima i djelatnicima Filozofskog fakulteta u Splitu
- c.) rad dostupan široj javnosti, ali nakon proteka 6/12/24 mjeseci (zaokružiti odgovarajući broj mjeseci)

U slučaju potrebe dodatnog ograničavanja pristupa Vašem ocjenskom radu, podnosi se obrazloženi zahtjev nadležnom tijelu u ustanovi.

Split, 15. 9. 2021.
mjesto, datum

Jelena Miše
potpis studenta/ice